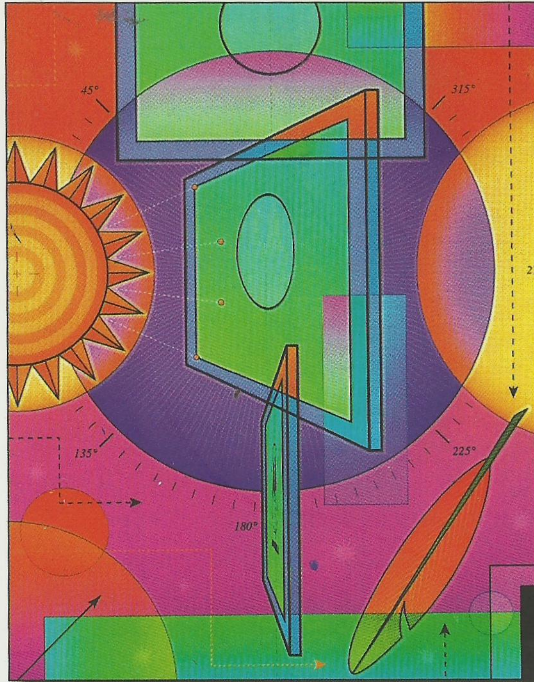
OKULDA YENİ EĞİTİM

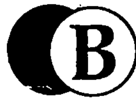
M. Tınaz Titiz

"Öğrenmemi engelleyen tek şey, aldığım eğitim olmuştur."

—*Albert Einstein*

BEYAZ YAYINLARI

BEYAZ NOKTA® VAKFI

BEYAZ NOKTA VAKFI, *Nedenselliğe Dayalı Düşünce Biçimini* ve *Erdem*'i toplumun tüm kesimlerine egemen kılmayı, başka bir ifadeyle "*İnsanımızın Sorun Çözme Kabiliyetinin Geliştirilmesi*"ni amaçlamaktadır.

Vakfa destek vermek isteyenler aşağıdaki hesap numaralarına bağış yapabilecekleri gibi, Vakıf adresinden temin edecekleri, tanıtım broşüründeki seçenekler yoluyla da katkıda bulunabilirler.

İletişim Bilgileri

Adres: Şair Nedim Sokak No: 2/9 Çankaya, 06690 ANKARA
Tel: +90 (0312) 441 4870
Fax: +90 (0312) 441 5399
Web Sayfası: http//www.beyaznokta.org
E-mail: bnv@beyaznokta.org

Banka Hesap Numaraları

İş Bankası Başkent Şubesi	: 375039 No'lu Hesap
Yapı Kredi Bankası Kızılay Şubesi	: 117011-9 No'lu Hesap
Ziraat Bankası Bulvar Şubesi	: 223579 No'lu Hesap

OKULDA YENİ EĞİTİM

M. TINAZ TİTİZ

BEYAZ YAYINLARI

Beyaz Yayınları: 117

Okulda Yeni Eğitim
M. Tınaz Titiz

Yayıncı: Hidayet & Canan Pınarbaşı
Yayın Yönetmeni: Sinan Köseoğlu
Kapak Tasarımı: Fatma Mamalı
Metin Tasarımı: Fatma Mamalı

Kapak Baskısı: Volkan Matbaası
Kapak Renk Ayrımı: Diacan Grafik
Baskı: Engin Matbaacılık
Cilt: Güven Mücellithanesi

Birinci Basım: Aralık 2000 / İstanbul

ISBN: 975-599-029-1

Yayın ve Dağıtım:
BEYAZ YAYINLARI
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han, No:3, Kat:2
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 522 38 68 - 69 Faks: (0212) 522 38 70
Web: www.beyazyayinlari.com.
e-posta: mail@beyazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE...

Değerli dostlarımız!

Merakı, araştırmacılığı uyarıldığı için bilim adamı olan ya da buluş yapan ne kadar çok insan vardır.

Leonardo DaVinci'nin olağanüstü sanat dehasına kaynaklık eden merakının, iyi bir gözlemci olan dayısı tarafından uyarıldığı söylenir.

"Bir Tutkunun Öyküsü" kitabının yazarı, çok sayıda uluslararası değerde buluşa imza atan Erbil Serter, buluş tutkusunun babasının kendisine hediye ettiği bir model helikopter planı ile başladığını söylemektedir.

Toplumların, buluşçuluğa kabiliyetleri ve bunları yaşama geçirmedeki başarılarına göre —neredeyse kesin çizgilerle— ayrıldığı günümüzde, toplumumuzun buluşçuluğa, dolayısıyla merak duyan insanlara ne denli ihtiyaç duyduğu açıktır.

Bu noktada bir soru akla gelmektedir. Anne-baba ocağından okula, ordan iş hayatına varıncaya dek neyi nasıl yapacağı kalıplar halinde ve de tek seçenekli olarak kendisine belletilmiş olan çocuk, genç ve erişkinlerimizin bu yarı ölü merakları —ki diğer yarısı dedikodu merakına dönüşmüştür— tekrar nasıl uyarılabilir? Erişkinlerimizin meraklarını televole, şamdan, paşa gibi kültür kaynaklarından bir başka noktaya çevirmek pek kolay görünmüyor. Bu nedenle merakları tam ölmemiş çocuklar hedef kitle olarak alınabilir.

Merakları bir yolla uyarılacak çocuklar bu defa da, *"Nil nehrinin uzunluğunu bize niçin belletiyorsunuz?", "tüm öğrettiklerinizin tek doğrular olduğuna nasıl güveniyorsunuz?"* gibi rahatsız edici sorular sorabilirlerse de bundan korkmamak gerekir.

Düşünürlerimiz, insanlarımızın meraklarını uyarmak —ve uyarılmış olanları da öldürmemek— için yollar düşünmelidirler. Okullar ders konularını merak paketleri içine sarmalı, anne ve babalar en kıymetli varlıklarının çocukları değil onların merakları olduğunu, merakı öl(dürül)müş bir çocuğun artık yaşamadığını idrak etmelidirler.

Merakı aşağılayan, onu cinsellik çağırışımlarıyla birleştirerek değer yargılarımızın "ayıplar" bölümüne yerleştirmiş olan geleneğimizin, eğer sinsice bir tuzak değilse bir akılsızlık ürünü olduğunu artık anlayabilmeliyiz.

Eğer gelişmenin temelinde bilim ve onun da temelinde merak varsa, içinde merakın bulunmadığı, sadece birbirine ünvan tevzi etmek ve bunu da bilim için bir ehliyet saymak gibi bir bilim anlayışının, bizi nasıl bilimden mahrum bıraktığını artık görebilmeliyiz.

Sevgili dostlarımız!

Size bu çerçevede bir öneride bulunmak ve bilimi, bu tutsaklığından kurtarabilmek için birlikte hareket etmeye davet ediyoruz. Düşünce şu: Çocuk ve gençlerimize, küçük ve büyüğü birlikte gözleyebilmeleri, içine sıkıştırdığımız tek doğrulu öğretilerden uzaklaşıp kendilerine daha uzlaşmacı ve de merak ve bilim dolu dünyalar kurabilmeleri için birer mikroskop ve teleskop hediye etmek!

Eğitime katkıda bulunmak isteyen ve de bulunan yüzbinlerce insanımız var. Bunların önlerine koyabildiğimiz tek doğru, eğitim sorunlarının taş ve tuğlalardan —yani okul binalarından— ibaret olduğu, dolayısıyla da eğer yeterli paraları varsa okul inşa ettirmeleri, paraları yetmiyorsa derslik yaptırmaları biçimindedir. İnsanlarımız buna inanmıştır... hayırseverler harıl harıl ya okul ya da derslik inşaatı yaptırmaktadır.

Geliniz bunun, eğitim sorunlarımızın içinde son sıralarda yer aldığını, hatta önümüzdeki yıllarda, eğitimin okul duvarlarıyla sınırlı olmaktan giderek kurtulacağını herkese duyuralım. Sorun, okul ya da derslik eksiği değil, bunların içinde ne yapıldığıyla ilgilidir.

Bir böceğin kanatlarını ve gökyüzünün ne denli dolu olduğunu aynı günde görebilen bir çocuğun merakının nasıl uyarılacağını düşünebiliyor musunuz?

Uyarılan bu merakın, birçok çocuk ve gençte, disiplinli merak denilebilecek —ve bize tanıtılandan çok farklı— olan bilime nasıl dönüştüğünü hep birlikte görebiliriz. Bu tür insanların artması, merak sahibi insanlarımızı boğan atmosferi rahatlatacak, bilimi ünvan almış olmak sananlara karşı bir koruyucu olacaktır.

Mikroskop ve teleskobun bulunduğu 2 ayrı çantadan ibaret set, bir anlamda yeni bir "bağış birimi" yaratacaktır. Bugün mevcut olan bağış birimi —ki en küçüğü derslik yaptırmaktır— yaklaşık 10 milyar lira civarındadır. Bir Bilim Çantasının fiyatı ise 70 milyon lira civarındadır.

Tanıdığı bir çocuğa, başarısında dolayı ya da başarısını özendirmek için hediye vermek isteyen bir kişi için bu iyi bir seçenektir. Tanımadığı bir yerdeki çocuklara hediye

vermek isteyen bir kişi için de, mali gücünün yettiği ölçüde Bilim Çantası yollamak yine iyi bir yoldur.

Bu setler, **BEYAZ NOKTA® VAKFI** ile **BİLİM MERKEZİ VAKFI**'nın ortak girişimi olarak ithal edilmiş ve satışına başlanmıştır. Sizlerden isteğimiz, Bilim Çantalarından satın alıp, tanıdığınız çocuklara ya da tanımadığınız çocuklara, başarılı çocuklara dağıtılmak üzere okullara bağışlamanızdır.

Bilim Çantası Yollama Seçenekleri:

(a) Bilim Çantası armağan etmek istediğiniz çocuklar ve okullar varsa, adlarını ve adreslerini bize bildirin sizin adınıza biz yollayalım.

(b) Bizim belirleyeceğimiz çocuklara ya da okullara ihtiyaç ve liyakata göre yollanmasını tercih ediyorsanız, vereceğimiz listeden isimleri seçiniz, kaç adet istiyorsanız sizin adınıza yollayalım.

(c) Bizzat kendi elinizle armağan vermek istediğiniz çocuklar ve okullar varsa, çanta adedini bize bildirin, çantaları size yollayalım.

Siparişlerinizi iki vakıftan herhangi birisine ya da internet üzerinden http://www.beyaznokta.org.tr adresindeki **bilim çantası** linkinden yapabilirsiniz.

Teşekkür ederiz.

BEYAZ NOKTA® VAKFI **BİLİM MERKEZİ VAKFI**

İLETİŞİM BİLGİLERİ

BEYAZ NOKTA® VAKFI

Merkez: Şair Nedim Sok. No: 2/9,
06690 Çankaya, ANKARA
Tel: +90(312) 441 4870, Faks: +90(312) 441 5399

İstanbul Ofisi: Talatpaşa Mah. Aslangazi Cad.
Ayşin Sok. No: 7 80360 Çağlayan, İSTANBUL
Tel: +90(312) 222 4769 (T+F)

http://www.beyaznokta.org.tr
e-mail: bnv@beyaznokta.org.tr

BİLİM MERKEZİ VAKFI

Deneme Bilim Merkezi, İTÜ Taşkışla/Mimarlık
Fakültesi Arkası
80191 Taksim, İSTANBUL
Tel: +90(212) 292 0892 Faks: +90(212) 292 0894

http://www.bilimmerkezi.org.tr
e-mail: obursali@bilimmerkezi.org.tr

BABA BU NE?

Bir baba, beş yaşındaki kızının elinden tutmuş sabah erken saatlerde bir pizzacının önünden geçiyorlar. Pizzacının önünde sıra sıra motosikletler servis için hazır bekliyor. Arkalık yerlerinde de pizzacının logosunu taşıyan renkli, çekici tasarımlı pizza kutuları.

Kız çocuk bu yan yana duran cicili bicili şeyleri görüp babasına soruyor.

"Baba bunlar ne?"

"Motosiklet kızım"

Kız tekrar soruyor:

"Baba bunlar ne?"

"Motosiklet dedik ya kızım!"

Kız hiç duymamışçasına tekrar soruyor:

"Baba bunlar ne?"

"Eeh... motosiklet dedik ya kızım!"

Kız bir daha sormuyor. Baba ise kızının sorusuna yanıt verdiğini düşünerek muhtemelen mutlu oluyor, hatta çevresindeki dostlarına öğüt de veriyor: "*Çocuğun sorularına mutlaka cevap vereceksin, sıkılmayacaksın; kaç defa sorarsa sorsun sabırla tekrarlayacaksın, ben şahsen öyle yapıyorum!*"

Bu, hayali değil gerçek bir gözlemdir. Ama o denli sık meydana geliyor ki, kimsenin dikkatini çekmiyor.

Gerçekte olan ise şudur: olaydaki kız çocuk, daha önce başka motosikletler görmüş olabilir, ama muhtemelen pizzacınınki gibi renkli taşıma kutusu olanları ilk defa görmüştür. İlk defa gördüğü pizzacı motorlarının daha önce gördüğü motorlardan neden daha farklı olduğunu sormaktadır. Buna karşın baba gönül rahatlığıyla, okullarda yıllardır yapıldığı gibi o şeyin "adını" söylemektedir.

"*İki dik kenarı birleştiren kenara hipotenüs denir*" tanımlamasını ezber yoluyla belleyen çocuklarımızdan, "*Öğretmenim hipotenüs nedir?*" diye soran öğrenci ya da bu soru sorulmadan açıklayan öğretmen olmuş mudur bilinmez, ama kesin olan şudur ki, toplumumuzun aile, okul ve sosyal çevre tarafından oluşturulan "eğitim kültürü" büyük ölçüde ad belletmeye (hem de ezber, yani kuşkusuzluk yoluyla) dayalıdır.

Hipotenüs'ün eski Yunanca'dan geldiğini, *iki şey arasına gerilmiş* demek olduğunu, hatta *tetanos* ve *hipotenüsün* köklerinin (*teinein*) aynı olduklarını öğrenen bir çocuğun üçgenleri ve onun yaşam içindeki somut karşılıklarını daha iyi öğrenip uygulayacağına, ve böylece, bilimi çok sayıda adı ezbere bellemişlerin tekelinden kurtararak yaşamına rehber yapacağına küşku yoktur.

Bilim ve teknolojide gelişmeler hızlandıkça, kavramlara ve ürünlere verilen adlar da doğal olarak çoğalmaktadır. Bu kavramların içeriğini merak etmeden yalnızca onların adlarını bellemeyi bilgi sayan bir yaklaşım, ağzı kalabalık ama deyip yazdığının anlamını bilmeyen bir seçkin kesim yaratmaktadır. Motosikletin adını söyleyip kızına belletmeye çalışan baba ve benzer işleri eğitim kurumlarında yapanlar, bu cahil seçkinlerin birer örneğidirler.

BİR "BARDAK" NE İŞLERE YARAR?

Normal olarak çoğu kimse "bir şey içmeye yarar" biçiminde cevap verir bu soruya.

Bebeklik çağlarından itibaren kişilere, her şeyin neye yaradığı "öğretilir" ve o kişi o nesneyi öğretilenden farklı bir şekilde kullanmaya kalktığında garipsenir. Gerçekte ise "her şey bir çok şeye yarar!"

Örneğin bir "bardak" şunlar için kullanabilir:

Her türlü sıvıyı içmeye yarar.

Her türlü sıvının bir miktarını saklamaya yarar.

Üzerine ölçü işaretleri yapılırsa her türlü sıvı ya da katının hacmini hatta ağırlığını ölçmek için kullanılabilir.

Üzerine çizgi yapılmadan dolusunun hacmini/ağırlığını ölçmeye yarar.

Raptiyelerin ele batma tehlikesi olmadan batırılmasında kullanılabilir.

Küçük çivilerin pek sert olmayan cisimlere çakılmasında kullanılabilir.

Çocuklar suluboya yaparken kullanabilir.

Çok ince parçalanması gereken tabletleri parçalamaya yarayabilir.

Derişik asit ve baz gibi, hemen her malzemeyi bozan maddeleri saklamak için kullanılabilir.

Ağzı ıslatılarak ses çıkarır. Fizik derslerinde rezonans kutusu olarak örnek verilebilir.

Küçük bir saksı olarak kullanılabilir.

İçine değişik miktarlarda sıvı konulup yan yana dizilen bardaklar müzik aleti olarak kullanılabilir.

Kırılmak suretiyle elde edilen camlarla tahta yüzeyler düzeltilebilir (sistre).

İçine küçük yanan pamuklar atılır ve sırt ağrısını tedavide kocakarı yöntemi olarak kullanılır.

Çevresi kalemle çizilerek çember elde edilebilir.

Yatık olarak konup cetvel gibi kullanılabilir.

Yangın alarm düğmesinin camını kırmak için kullanılabilir.

Kalıp olarak kullanılabilir.

Mükemmel bir yalıtkandır. Çıplak elle dokunulmak istenmeyen teller ellenirken kullanılabilir.

Uçması istenmeyen kâğıt vs üzerine konabilir.

Fizik laborátuvarlarında çeşitli deneylerde kullanılabilir.

Mikro-dalga fırınında su ısıtabilir.

Yuvarlak şekilli yufka veya hamur kesilebilir.

Çevresi belliyse, üzerine sarılacak ip veya telin uzunluğunu ölçmede kullanılabilir.

Birbirinin içine girebilen iki tanesi kullanılarak termos yapılabilir.

Çift çeperli yapılıp arasına bir sıvı konulur ve boşken deep-freez'de soğutularak içine konulan sıvıyı uzun süre soğuk tutması sağlanır (Bende böyle bir tane var).

Meclis kürsüsünden başkana su atmaya yarar.

Nihayet parçalarıyla bilek keserek intihar etmeye yarar.

Bunlar bir bardağa yükleyeceğiniz işlevlerin ancak küçük bir bölümüdür.

Çevresine, her şeyin nelere yarayabileceğini soran gözlerle bakmayı öğrenmiş bir çocuğun nasıl üretken birisi olacağı kolayca tahmin edilebilir.

Çocuk ve gençlerimize, çevrelerine böyle bakmalarını öğretmenin maliyeti sıfırdır. Bunu akıl etmek yeterlidir. Çünkü tüm canlılar (yalnız insanlar değil) doğuştan yaratıcıdırlar.

Peki şimdi bir soru:

Bu yaratıcılık nasıl öldürülür ve bardağın, ancak tek işe yarayacağı nasıl öğretilebilir?

Cevap: Bunu yapabilmek zordur. Çok para harcamak ve "ezber" denilen kuşkusuzluğu bir ulusal özellik haline getirmek gerekir. Tabii ki bu da kolay değildir ve üniversite, politika, sanayi ve aydınların işbirliğini gerektirir.

BUGÜNE KADAR ÜSTÜNE ALINMAYANLAR: ARTIK ALININ!

İnsanlık tarihi boyunca kitleleri yönetmek için kullanılagelmiş en etkin araçlardan birisi cennet ve cehennem kavramlarıdır. Her araç gibi onun da "daha etkin" olduğu sınırlar vardır. Genel olarak, okur-yazar kesimde bu iki kavram yerini ahlaki değerlere bırakmaya başlar.

Çocukluğundan beri kızgın yağ kazanları, alev alev yanan fırınları ile koşullandırılıp, kendisine ezberletilen doğru-iyi-güzeller konusunda beyinleri yıkanmış olan kişiler için bir yanlış yapmış olmak ne ise, bu kavramlardan kendini bir biçimde kurtarabilmiş insanlarda da, "gelecek nesillerin gözünde suçlu duruma düşmek" sanki eşdeğer bir korkutuculuğa sahiptir.

Sevgili Çetin Altan'ın "*Lanetliler Bahçesi*" fikri gerçekleşir mi bilinmez. İnsanlık suçu işlemiş kişilerin heykellerinin yer aldığı bir bahçe için gereken büyüklükte bir yer bulunabilse her halde olur. Ama zaten tarih de bir bakıma hem *lanetliler* hem de *minnet duyulacaklar bahçeleri* değil midir!

Kendi şaşmaz yasalarına göre işleyen evrenin bir parçası olan insanlarımızı, onları milyonlarca yıllık kaza beladan bugünlere salimen getiren özelliği olan müthiş öğrenme yeteneğine boş verip, nehir ve padişah adları, meydan savaşı tarihleri, sevilecek ve nefret edilecekler listeleri gibi saçmalıkları "ezbere belleten" ve bunu da kutsal bir işmiş-

çesine toplumun eleştiri alanının dışında bir tabu gibi tutabilmiş olan eğitim sınıfının tarih içinde hangi bahçede yer alacağı artık konuşulmalıdır.

Adına eğitim denip her sorunun çözümü olarak ortaya sürülen panzehirin ne olduğunu artık kalıpları kırarak sorgulayabilmeliyiz. İstenen bilgi ve becerilerin kazandırılması olan öğretim ile istenen tutum ve davranışların kazandırılması olarak anlamlandırılan eğitim tanımı içindeki "istenen" ve "kazandırılması" sözcükleri hangi ideolojiden olursa olsun kimse tarafından sorgulanmadı.

En aklı başında olanlar dahi, insanların kendi başlarına bir şey öğrenemeyeceklerini, öğrenirlerse de onların zararlı şeyler olacağını, bu yüzden de "istenen" bilgi, beceri, tutum ve davranışların toplum —ve onun adına devlet— tarafından belirlenmesi gerektiğini tartışmasız kabul ediyorlar. Belirlenen bu içeriğin çocuk ve gençler başta olmak üzere eğitilecek olanlara, bir şekilde öğretilmesi gerektiğinde de tam bir fikir birliği var.

Kendilerini, diğer canlıların tümünden üstün gören —bu akıl almaz bir sersemliktir— bu insanlar, tüm diğer canlıların üstün öğrenme yeteneklerini görüp kabul ediyor, ama kendisinin öğrenme konusunda onlardan aşağı olamayacağını idrak edemeyerek hemcinsleri için bir "soykırım" uyguluyor: Zihinsel bir soykırım!

Öğretmenlik başta olmak üzere eğitim sınıfı bugüne kadar hakkında hiç konuşulamayacak alanlardan birisi olarak geldi. Eğitimdeki sorunlar da, bu alana gerekli önemin verilmeyişiyle açıklandı. Bu mesleğin mensuplarının yaşam sorunları olduğu, bunların düzeltilmesi için tüm toplumun görevli olduğu doğrudur. Hatta, diğer meslek

dallarına gösterilmesi gereken özenden daha fazlasının gösterilmesi gerektiği de doğrudur.

Ama bu, eğitim sınıfının uygulamakta olduğu zihinsel soykırımın gerekçesi olamaz. Yaşam sorunları olan kesimler, bunların karşılığını, evrenin, hiçbir canlıdan esirgemeden eşit —ama farklı biçimlerde— dağıttığı öğrenme yeteneğini, yaratıcılığını köreltip yok ederek tazmin edemezler. Zihinsel soykırım budur. Bunun, kimin emriyle yapıldığı, bu yapılmazsa müfettişlerin aleyhte rapor yazıp yazmayacakları ya da birbirlerinin yazdıkları kitaplarda böyle yapılmasının yazılı olduğu gibi ayrıntılar, bu büyük trajediyi değiştiremez.

Bunları üzerlerine almaları gerekenler, geri kalmış yörelerimizde geçim savaşı veren, evini geçindirmek için ikinci ya da üçüncü iş yapan öğretmenler değildir. Onlar söz konusu bile değildir.

Bu insanlık suçunun sanıkları, çocuklarımızın ve velilerin gönüllü olarak onayladıkları biçimde ve toplumun geri kalan kesimlerinin hayranlık duyduğu en pahalı okullarda bu işleri yapan, tüm eğitim sınıfına ve de devlete örnek olan eğitimcilerdir.

Bu felaket fark edilmelidir. Bu zihinsel dondurma işleminin, ihtiyacımız olan ve aslında bol miktarda mevcut olan yaratıcı insanları birer hareketli ceset haline getiren kök neden olduğu fark edilmelidir. Eğitim, böyle bir şey olamaz. Bu denli insana saygı duymayan, onu küçümseyen, aşağılayan bir işi kim yaparsa yapsın, bugüne kadar kendini yüce sayarak ne kadar korunmuş olursa olsun, lanetliler bahçesine gitmekten kurtulamaz. Kurtulmanın tek çaresi yine kendinin farkına varıp bu yanlıştan geriye dönmektir.

Eğitimin yeniden yapılanması herkesin ağzına sakız olmuştur. Ama bu yapılanmanın, mevcut paradigmaları savunanlarca gerçekleştirilemeyeceğini görebilmeliyiz.

Şunları birer ilke olarak kapılarına yazmayan okullara çocuk ve gençlerimizi göndermemek gibi bir toplumsal bilinçlenme, o yeniden yapılanmanın gerçek işareti olacaktır:

- İnsan —bütün diğer varlıklar gibi— üstün bir öğrenme yeteneğine sahiptir. Kendi eğitsel gereksinimlerini saptama ve onları kendi özelliklerine göre öğrenme konusunda Tanrısal bir yeteneği ve gücü vardır. Bunu dışlamak, görmezden gelmek, en büyük günah, en büyük ayıp, en büyük saygısızlıktır.
- Eğitim, bilgi edinme süreci değildir. Bilgi edinme, her yer ve zamanda yapılabilir.
- Eğitim, kendini fark etme sürecidir. Kendi fiziksel, zihinsel ve ruhsal yeterlik ve yetersizliklerini, bunların sınırlarını fark etmek ve bunlara göre tüm eğitsel kaynakları —tüm evreni— kullanabilmektir. Dünyayı, ders aracı olan yapay küreden; insan vücudunu iskelet resminden, arşimet kanununu laboratuvardaki uyduruk modelden, iyi ahlakı ise kitaptan, hem de "öğretme" yoluyla "ezbere belleten" bir yerin adı herhangi bir şey olabilir, ama okul olamaz.
- Çocuk ve gençler başta olmak üzere herkesin —ve tüm varlıkların— en başta saygı gösterilmeleri gereken özellikleri, doğuştan sahip oldukları *merakları ve öğrenme becerileridir*. Birbirine sıkıca bağlı olan bu iki yetenek aynı ölçüde kırılgandır. Eğitim adı altında yapılan her türlü girişim bu iki özelliğe dikkat etmelidir.

- Tekrar yoluyla zihinlere kazıma, geleneksel bir belletme yoludur ve eğitimcilerin çok kullandıkları, başkalarının da zararının farkında olmadığı bir yoldur. Bu bir zihinsel travmadır. Elinde tebeşirle tahtada sürekli problem çözen, bir dolu benzer problemi de ödev olarak verip artık yeni bir problemle karşılaşma olasılığı kalmayana kadar problem ezberletip belleten, sonra da bunları sınavlarda tekrarlayarak yüksek puan alan maktulleri sayesinde ünlenen öğretmenlerden korunulmalıdır.
- **Yeni Okul**, bu tür saygısızlıklar konusunda bilinçlenmiş "**öğrenme ortakları**"nın —öğretmenin yeni adı bu olmalıdır— bulunduğu ve öğrenmek isteyen çocuk, genç ve diğer öğrenme ortaklarına —onlar da sürekli öğrenmelidirler— yardımcı olduğu yerin adı olmalıdır.
- Koşullandırma, tekrar yoluyla belletme, karşısındakilerde herhangi bir yolla güven yaratıp ondan gelecekler için kuşkusuzluk yaratma, kendi ideolojisini bu ve benzeri yollarla aşılama, insanlık suçudur ve lanetliler bahçesine giriş nedenidir.

Eğitim sınıfı kendini sorgulamaya başlamalı, geleneksel yanlıştan dönmenin bir yolunu bulmalıdır.

ÇİZME AŞILMALIDIR!

İş adamı Sakıp Sabancı'nın Doğu ve Güneydoğu hakkındaki görüşlerini ifade etmesine olumlu-olumsuz çeşitli tepkiler gösterildi. Bu tepkilere —birisi hariç—, en az hakkında konuşulan görüş kadar saygı duymak gerekir.

Tepkilerden bir tanesi ise üzerinde uzun uzun durulmaya, hatta sosyal laboratuvarlarda incelenerek altındaki hastalıkları teşhis etmeye değer niteliktedir. Kısacası çok ama çok değerlidir. Bu istisnai tepki, "çizmeyi aşma" uyarısıdır.

Bu "çizme", kuşkusuz sembolik anlamda kullanılmakta ve toplumun çeşitli renklerde çizmelere sahip kesimlerden oluştuğunu, her kesimin bir görevi olduğunu, ülke sorunları konusunda düşünce üretip ifade etmenin ise belirli renkte çizmeye sahip bir kesimin işi olduğunu, başka kesimlerin bu konularda düşünce üretip ifade edemeyeceğini, daha da ötesinde yönetime katılamayacağını kaba bir dille anlatmaktadır.

Gelişmiş, çoğulcu demokrasiye sahip toplumların bir ortak özelliği, "çok elbiselilik" denilebilecek bir özelliktir. Bu ilkeye göre herkesin birden çok "elbisesi" bulunacak, yerine göre bunlardan birini seçip giyebilecektir.

Bu ilke aynı zamanda bir "elbise"nin, ancak onunla ilgili kurum içinde giyilebileceğini, örneğin "Mahalle Güzelleştirme Derneği", "İşçi Sendikası" ve "Siyasi Parti" üyesi olan bir kişinin siyasi elbisesiyle dernek toplantısı-

na, ya da sendikacı elbisesiyle siyasi partiye gitmemesi gerektiğini söylüyor.

Demokrasi yerine diktatörlükle yönetilen ya da buna teşne toplumlarda ise insanların tek elbisesi bulunur. Hatta, bu tek elbiseler emeklilikte dahi çıkarılmaz.

Bu tür toplumlarda her görevin sorumluları bellidir ve hiç kimsenin elbise değiştirerek farklı bir görev yapması mümkün değildir. Başlıca görevler ise, "yönetme" ve "yönetilme" den ibarettir.

Yönetenler, insanları değil devleti seven, yönetme işlevi için her türlü yeteneğe doğuştan (ve ırksal bakımdan) sahip, yönetilenler ise bunlara sahip olup olmadığı belli olmayan "şüpheli"lerdir. Yönetilenlerin tek görevi yönetenleri beslemektir. "Doğru", "iyi" ve "güzel"ler yönetenler tarafından belirlenecek, yönetilenler ise bunlara itaat edeceklerdir.

İnsanlar ise doğuştan buna uygun değildir. İnsan yavrusu soru soran, merak eden, itiraz eden, deneyen, başaran ya da başaramayan... böylece gelişen bir yaratıktır.

Diktatörlüğe özlem duyan yönetim türleri, bu tür insandan hoşlanmaz. Onlara soru sormayan, neden aramayan, yalnız itaat eden, yani çizmesinin boyunu aşmayan insancıklar gereklidir.

İşte otokrat gelenekli toplumların eğitim sistemlerine egemen olan "EZBER"in altında yatan neden budur. Ezber, çizmesinin boyunu iyi bilen ve onu kesinlikle aşmayan tek tip insanlar yetiştirir.

Ezberin, bu kadar çok sorunumuz arasında önemli bir sorun olmadığını zanneden çok kimse bulunabilir.

Ama işte bu "çizmeyi aşma" uyarısı, ezber yoluyla insanların niçin iğdiş edilmekte olduğunu acı ama çok öğretici biçimde ortaya koymaktadır.

Bu ülke insanlarını, kendi çağdışı kalıplarına göre çizme boylarına ayırmaya, en uzun çizmeyi de kendi ayağına giymeye kalkışmaya iten düşünce biçimini hep birlikte teşhis etmek, hangi makyajı yaparsa yapsın onu tanımak zorundayız.

İnsanlarımız, bu ülkenin bütünlüğünü korumak için tabii ki düşünce üretecekler ve onları özgürce ifade edeceklerdir. Bu, çizme aşmaksa her vatandaşımız çizmeyi aşmalıdır. Hatta çizmeyi aşmak bir görevdir.

Şu söz unutulmamalıdır: Bir davaya, onu akıllıca eleştirenler değil onu ahmakça savunanlar zarar verirler!

DEMING'İN BONCUKLARI*!

Batı tipi üretim kültüründeki yanlışları sergilemek yine bir Batılı'ya düşmüştür. W. Edward Deming'in derslerinde kullandığı bir örnek, yalnız üretim kuruluşlarımız için değil tüm kurumlarımız için ders alınabilecek çarpıcılıktadır.

"Derse katılanlardan altı gönüllü ve deneyimsiz 'işçi' istenir. 'Şirket' gerekli eğitimi sağlayacaktır. Bir miktar ikna çabasından sonra gönüllüler ortaya çıkar. Şimdi, kalite için ilave kişiler gerekmektedir. Yine katılımcılar arasından iki kalite denetçisi atanır. Bunlardan beklenen tek şey yirmiye kadar sayabilmeleridir. Nihayet, bir Baş Denetçi ve bir Kayıt Görevlisi seçilir. Deming ise takım yöneticisi olarak görev yapacaktır.

Altı işçi, dört idari eleman ve bir yöneticiden ibaret tipik bir çalışma ortamı oluşturulmuştur. Bu, en iyi ve en son yönetim tekniklerini uygulayacak olan bir fabrikadır. Fabrika, 'Beyaz Boncuklar' üretmekte, fakat zaman zaman aralarına kırmızılar karışmaktadır. Bunlar hatalıdır ve müşteriler yalnızca beyaz boncuklara para vermektedirler.

Başlıca üretim donanımı dikdörtgen şekilli iki kaptır. Biri diğerinden biraz daha büyükçe olup içinde toplam olarak 4000 boncuk —3200 beyaz ve 800 kırmızı— vardır. Üretim donanımının geri kalanı ise, üzerinde ellişer adet

---

* R. Aguayo'nun, *Dr. Deming: The American Who Tought the Japanese About Quality* (1990) adlı kitabından alıntılar yapılmıştır.

delik bulunan dikdörtgen şekilli küreklerdir. Deliklerin boyutu, boncukları düşürmeyip kürek üzerinde tutabilecek kadardır. Böylece, küreklerin üzerinde daima 50'şer boncuk kalmaktadır.

Kürekler işçiler tarafından boncuk dolu birinci kaba daldırılıp çıkarılacak ve üzerlerinde kalan boncuklar diğer küçük kaba boşaltılacaktır. Tabii ki, istenen şey küreklerin üzerinde beyaz boncukların kalmasıdır. Fabrika standartı olarak her kürekte en fazla 2 kırmızı boncuk öngörülmüş olup, yönetim bu konuda çok titizdir.

Son derece ciddi bir yönetici olan Deming, *'Dikkat edin, herkesin dikkat etmesini istiyorum'* diyerek üretim tekniğini açıklamaya başlar. *'Yöntemde herhangi bir sapma yoktur, dolayısıyla sonuçlarda da herhangi bir sapma olmayacaktır. Büyük kabı sağ elinizle kavrayacak, kürekle alacağınız boncukları yavaşça küçük kaba dökeceksiniz. Şimdi küreği eğip boncuklara tam olarak daldırın ve tekrar dışarı çıkarın. Dikkatli olun ve küreği sallamayın.'*

Böyle söyledikten sonra küreği kendisi boncuklara daldırır ve çıkarır: 50 boncuk içinde 8 kırmızı vardır. *'Gördüğünüz gibi, kasti olarak kırmızı boncukların neye benzediklerini göstermek için biraz fazla kırmızı boncuk aldım. Şimdi kalite denetçilerine doğru yürüyüp küreğinizi gösterin. Her denetçi kırmızı boncukları saysın. Baş denetçi ise kendi saydığını diğer denetçilerinkiyle karşılaştırarak saymanın doğruluğundan emin olsun. Eğer herhangi bir tutarsızlık yoksa, baş denetçi bağırarak sonucu ilan etsin.'*

Baş denetçi bağırır: 'Sekiz!'

'Şimdi bu işçiyi kenara alın.'

'Kenara!'

'Güzel. Bu şirkette her şey yanlış yapılıyor. Yalnız bir şey hariç: denetçiler bağımsız.'

Kenara alınan işçi eğitilmeye başlanır. Deming de bir yandan, bir yöneticiden beklenen klişeleri bağırmaya devam eder:

'O şekilde değil, bana dikkat etmediniz, tam şöyle. Küreği sarsma, doğru açıyla daldır. Biz yalnızca en iyi işçileri istiyoruz, biz mükemmeliyete soyunduk.'

Takım yöneticisi işçisini eğittikten sonra ortalama bir işçi ister. Ken, böyle bir işçidir.

'Güzel. Şimdi Ken bizim ortalama işçimizdir. İlk olarak o üretim yapacak.'

Ken ilk üretimi gününe yöneticinin dikkatli gözleri altında başlar. Bir kaptan aldığı boncukları diğerine aktarır.

'Sarsma, beni izlemedin mi? Şimdi daha iyi!'

Ken işini bitirdikten sonra baş denetçi duyurur: 'Sekiz, kenara!'

'Ken, pekâlâ, ilk deneme için çok kötü değil, fakat giderek daha iyi olmalısın.'

Sonra Barbara gelir. İlk denemesinde altı kırmızı boncuk alır. Yönetici gürler.

'Bakın Barbara ilk denemesinde altı kırmızı yaptı. Eğer o 6 yapabiliyorsa kimse altıdan fazla yapmamalıdır.'

Lenny ilk denemesinde 11, Noboru 8 ve Cathy 15 kırmızı yaparlar ve yöneticiyi çileden çıkarırlar.

'Bir dakika durun. Cathy, sen beni anlamadın mı? Dik-

kat etmiyor musun? Böyle bir performans kabul edilemez. Bizim hedefimiz en fazla iki kırmızı. Sen buna yaklaşamıyorsun bile.'

Sırası gelen Steve 5 kırmızı yapar.

İlk çeyreğin performans değerlendirmesi yapılır.

'Steve ilk çeyrekte en iyi işçimizdi. En fazla ücret zammını ve pirimi o almıştır. Terfi sırasına girmiştir. Zavallı Cathy'yi hepimiz sevmemize karşın işini yapamamıştır. Yeteneklerini kullanamıyor. Onu işten çıkarmak zorundayız.'

Böylece 3 çeyrek daha geçer. Her çeyrekte kişisel değerlendirmeler yapılır. Her defasında ayrı kişiler en tepede ve en altta kalırlar. Fakat genel sonuçlar değişmez. Deming her defasında daha fazla kızar ve klişelerini tekrarlar. Kim daha çok kırmızı yaparsa ona bağırıp kiminki az ise onu takdir eder. Dört çeyrek yılın sonunda sonuçlar şöyledir:

	Çeyrek					
Adı	1	2	3	4	Toplam	Derece
Ken	8	10	12	9	39	5
Barbara	6	4	11	7	28	1
Lenny	11	11	11	8	41	6
Noboru	8	11	8	11	38	4
Cathy	15	5	12	4	36	3
Steve	5	9	9	10	33	2
Toplam	53	50	63	49		

Bu tablodaki sonuçlar, benzer yöntemleri kullanan bütün üretim kuruluşlarında hemen hemen aynıdır. İlk çeyrekte en kötü durumda olan Cathy'nin daha sonra yükselmesi, hemen her gün rastladığımız sıradan olaylardandır. Ama deneye daha devam edilseydi, durumunun ne olacağı belli olmazdı."

Sonuç şudur: Sistemin ana parametreleri fark edilip onlar geliştirilmedikçe bireysel performanslarla sistemi yönetmek imkânsızdır.

DEPREM VE EZBER!

Televizyonda Ali Kırca, bir yanında AKUT başkanı, diğer yanında okullarda deprem egzersizi yaptıran uzman, deprem sırasında alınacak önlemler konusunda görüşüyorlar. Ali Kırca, deprem konusunda uzman iki kişinin tartışmalarını yönetiyor. İki uzmanın ve sonunda yöneticinin de katılımıyla üç kişinin arasındaki konuşmalar aşağı yukarı şöyle:

"Deprem sırasında alınacak önlemler konusunda çok dikkatli konuşmak lazım. Ağızdan çıkan bir söz insanları öldürebilir."

"Doğru, ama ben Japonya'da 4 yıl kaldım ve öğrencilere konferanslarda öğrettiğim şeylerin doğru olduğunu gördüm. Onlar da, deprem sırasında çocukların sıra altlarına girmelerini, öğretmenin de kapı altı ve bu gibi sağlam bir yerde durmasını öğütlüyorlar. Benim yaptığım da aynı şey."

"Ben, gözlemlerimi söylüyorum. Kocaeli'nde, Gölcük'te, Sakarya'da ne kadar ceset çıkardıksa hepsini masa altlarından kapı kirişlerinin altlarından ezilmiş olarak çıkardık. Dolayısıyla doğrusu, sıra altı, masa altı, yatak altı gibi yerler değil, bunların yanlarında kalan ve "yaşam üçgeni" denilen yerlerde korunmaktır."

"Ama Japonya'da böyle gördük ve ben bunları öğretiyorum. Doğru da yaptığıma inanıyorum. Ama bir hatamız varsa söylenir, biz de düzeltiriz."

Bu anda Ali Kırca devreye giriyor ve:

"Yanlışım varsa düzeltin diye bir şey olabilir mi? Yanlışınız varsa birçok çocuk ölebilir."

"Efendim ben, yapılmamış bir şeyi başlatıyorum. Bundan sonra istiyorlarsa başkaları devam etsin..."

Bu üçlü görüşme, doğruların tek olduğu deprem gibi somut bir konuda bu tek doğrunun sorgulanamayacağı gibi pek genel kabul gören bir varsayıma dayanıyor. Her iki tartışmacı da kendi savunduğu hem de gözlemleriyle desteklediği doğrunun tek doğru olduğunu düşünüyor.

Gerçek ise muhtemelen her iki tartışmacının savundukların birleşiminden oluşuyor. Şöyle ki:

Japonya gibi binaları sağlam yerlerde ya da Türkiye'deki, pek sağlam olmayan ama alçak ve dolayısıyla üzerinde büyük yüklerin bulunmadığı binalarda ya da yüksek binaların üst katlarında, deprem sırasında sıra veya masa altı gibi yerler mükemmel birer koruyucu olacak; hem çürük hem de yüksek binaların alt katlarında ise aynı sıra ve masalar öldürücü birer prese dönüşecebilecektir.

Bu yönergeyi daha ayrıntılı hale getirip, her bir durumda ne yapılması gerektiği de pekâlâ ortaya konulabilir. Ama net olan şudur ki, bütün durumlar için geçerli tek reçete yoktur. Bir durum kümesi için doğru olanlar, bir diğer küme için yanlış olabilmektedir.

"Ezber", bir bilginin değişmez tek doğru olarak kabul edilmesi, buna kalben güven duyulduğu için de sorgulanmamasıdır.

En şöhretli üniversitelerimiz dahil tüm okullarımızda ezbere dayalı "öğretim" yapıldığı sürece, bu tür tek doğ-

rularımıza sarılıp, bir durum için geçerli doğruları bulabilmekten mahrum kalacağız. Ulusça yaşadığımız kafa karışıklığının bir nedeni de herhalde, çok doğrululuk üzerine kurulu yaşamı tek doğrululukla algılamaya çalışmamızdan kaynaklanıyor.

EĞİTİM DİN DEĞİLDİR!

Eğitim bağlamında sorulabilecek çeşitli sorulardan birkaçı şunlardır: Eğitim düzeyi ve/veya süresi arttıkça insanların daha medeni oldukları inancı doğru mudur? Ya da hangi hallerde bu ikisi arasında ilişki vardır? Bu ilişki nasıl doğar?

Medeni olmak, eyleme dönük bir niteliktir. Medeni olmak, *Daniska* (Danimarkalı gibi beyaz olmak), *İstanbuli* (İstanbullu gibi olmak) gibi *Medine kentinden olmak* kökünden geliyor ise de, bugün için anlam kaymasına uğramış, *insanlığın ortak erdem, akıl ve inanç değerleri birikimi yönünde davranmak* anlamına gelir olmuştur.

Buna göre medeni olmak bir konuda bilgili olmak değil, o bilgisini yaşamına geçirebilmektir. Ayaklı bir ansiklopedi gibi bilgi yüklenmiş, ama yaşamını bu bilgiler yönünde düzenleyememiş bir kişi medeni sayılmamalıdır.

Buna karşın bilgi-becerinin medeni olmakla sıkı ilişkisi, bilgi-becerinin bir ufuk genişlemesine, bunun da insanın çevresini —fiziki ve toplumsal— daha iyi yorumlamasına yol açması "imkânından" kaynaklanmaktadır. Bu yeni yorumlama ise eğer uygun koşullar oluşursa bilgi-becerilerin tutum ve davranışlara geçmesine yol açmaktadır. Burada kritik nokta olan *ufuk genişlemesi* daha somut terimlerle bir *algılama genişlemesidir.*

O halde iş gelip, çevremizi algılamakta kullandığımız alıcıların duyarlılıklarının artmasına dayanmaktadır. Eğitim denen süreç işte bu duyarlılıkların gelişmesi sürecidir ve hem toplum hem de kendi mesleki çevreleri tarafından salt bilgi kaynağı olarak görülen öğretmenlerin tutum ve davranışlarının modellenmesi yoluyla gelişmektedir. Bu tutum ve davranışlar ne denli "medeni" ise, bilgi edinen kişiler de onları o denli çok örnek almaktadırlar.

İşin okul boyutu böyleyken bir de aile ve toplum boyutları vardır. Toplumsal boyutun en etkin hale gelen öğesi ise televizyondur.

Böylece, çevremizi algılama düzeyinin geliştirilmesi olarak özetlenebilecek eğitim süreci bağlamında bugün karşı karşıya bulunduğumuz bazı önemli sorunlar şunlardır:

- Başlıca eğitim aracı "söyleme" yoluyla istenen davranışlar kazandırmaya çalışmak olan okul, "medeni" olmak yolunda hemen hiçbir olumlu etkiye sahip değildir. Olumlu etki sağlamak bir yana, örneğin sınavlarda uygulanan gözetim sistemiyle, öğrencilerin güvenilmez oldukları yolunda kuvvetli bir koşullandırma da yaratmaktadır. Eğitim kültürümüze musallat edilmiş bulunan bu *"söyleme yoluyla eğitmeye çalışmak"* ilkelliğinden vazgeçilmelidir.
- Eğitimin, medeni rol örnekleri verme süreci olma anlamı kaybolmuş, toplumda her şey bilgi edinmeye endekslenmiştir. Bir anlamda eğitim, yeni bir din olmuştur. Bunun sonuçlarından birisi, bilgili-becerili ama çevreleri hakkında duyarsız insanların rol modeli durumuna gelmesidir.

Toplum tüm ümitlerini bu eksik eğitime bağlamış, bu eksik yolda etkinlik sağladıkça da içinden daha çıkılmaz sorunlarla karşılaşır olmuştur.

Bilgi-beceri edinmek, o süreç boyunca karşılaşılacak örnekler yoluyla algılarımızı geliştirebildiğimiz ve bunları yaşamımıza geçirebildiğimiz ölçüde değerlidir. Her sorunu getirip eğitime, onu da salt bilgi edinmeye bağlamak eğitim adına işlenebilecek bir cinayettir.

EĞİTİM DEVRİMİ "PROGRAM PARADİGMASI"NI AŞARAK GERÇEKLEŞEBİLİR..

M. K. Atatürk'ün ulusal vizyon olarak ortaya koyduğu "*muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak*" hedefini uzun yıllar anlamamış, hatta epey abartılı bulmuşumdur.

Öyle ya, çağdaş uygarlık düzeyine *yaklaşmak, erişmeye çalışmak,* hadi olsa olsa *erişmek* de değil, *aşmak!*

Sözcük içeriklerine son derece hakim Mustafa Kemal'in bu vizyon direktifinde bir ifade yetersizliği olmadığını yıllar sonra anlıyorum. Söylenen şudur: Toplumumuz hemen her bakımdan çağdaş uygarlık düzeyinin çok altındadır. O denli altındadır ki, o düzeye yaklaşmak üzere geleneksel "yakalama" paradigmasıyla çabalaması olsa olsa kaynaklarını daha da tüketmesi anlamına gelir. "Yakalama" paradigmasının özü, öndekilerin izledikleri yöntemlerin onlardan daha hızlı olarak uygulanmasından ibarettir.

Atletizm yarışmalarında öndekileri yakalamak ve sonra da öne geçmek isteyenlerin uyguladıkları yöntem, öndekilerin tamamen aynıdır. Sadece onlardan daha hızlı olmak gibi bir yöntem seçilmiştir. Ama eğer aradaki mesafe bir kaç tur olmuşsa artık yakalama paradigması işe yaramıyacaktır.

Pistin ortasındaki alanı enine geçip öndekine yetişmeye de kurallar elvermediği için yapılacak tek şey, kadere boyun eğmekten ibarettir.

Toplumların gelişme yarışında ise, atletizmdeki gibi yetişip öne geçmeyi yasaklayan kurallar yoktur.

Mustafa Kemal, geleneksel "yakalama" paradigması ile aranın kapanamayacağını görmüş ve vizyon olarak aslında şunu ortaya koymuştur: *"Paradigmalarınızı sorgulayın, değiştirin ve yakalamak takıntısından vazgeçip, öne geçmeyi ve mümkün kılabilecek bir paradigma bulun. Bu büyük uçurum ancak böyle aşılabilir."*

Eğer bu yorum doğru ise, çeşitli yaşam alanları içinde en kritik olanı ile, yani eğitimle işe başlanması en doğrusudur. Çünkü gelişkin bir insanın nitelik dokusu hemen her sorunun bir numaralı girdisidir.

Burada "nitelik dokusu" deyimiyle, toplumu oluşturan bireylerin "bilgi-beceri", "zihinsel yetenekler", "ruhsal sağlık" ve "ahlak" ögelerinin bileşkesi kastedilmektedir.

Hangi düzeyde olursa olsun tüm eğitim kurumlarımızda uygulanmakta olan eğitimin temel paradigmalarından birisi "programlar"dır. Kişilere öğretilmek istenilenler parçalanıp programlar haline getirilmekte, sonra da kişilere öğretilmeye çalışılmaktadır.

Günümüz Türkiye'sinde eğitimde yaşanan krizin nedeni bu benimsenmiş ve hiç sorgulanmayan paradigmalardır. Sorgulanan, yalnızca okullaşma oranı, öğretmen maaşları ve üniversiteye giriş sorunlarıdır.

Bu paradigmanın çıkmazının köklerinde şu nedenler yatmaktadır:

— İnsanlar, evrimlerinin bir gereği olarak yalnız ve ancak kendi ihtiyaç duyduklarını öğrenirler. Kendi dışlarından gelen öğrenme taleplerini ise belleyerek geçiştirir-

ler. Ama bunlar içselleştirilmediği için öğrenilemezler dolayısıyla da bir işe yaramazlar.

— İnsanlar kendi belirledikleri bilgi ve beceri ihtiyaçlarını inanılmaz bir yetiyle öğrenirler. Tekrarlamadan ve ezberlemeden.

— İnsanlar bilgi-beceri-davranış ihtiyaçlarını gerçek yaşam senaryoları içinde öğrenirler. Öğretilerin parçalanması, onları öğretmeye niyetlenenlerin işlerini kolaylaştırır, ama öğrenecek olanlar için anlamsızlaşır.

Bu üç ana neden, hangi paradigma dönüşümünün gerekli olduğunu göstermektedir. Başkalarını izleyerek değil, ihtiyacımız olan büyük sıçramayı sağlayacak olan yeni yaklaşım şu ilkelere dayalı olmalıdır:

➢ Eğitimin, "program"ların tasallutundan kurtarılıp "bireysel öğrenme"ye dayandırılması,

➢ Kişilerin kendi eğitsel ihtiyaçlarını kendilerinin belirlemeleri,

İnsan türü, milyonlarca yıllık evrimi boyunca bunlara hak kazanmıştır. Şimdi sıra, bu özgürlüklerin kendisine tanınacağı devrimlere sıra gelmiştir. Bu konuda gelişkin toplumların önüne sıçrayabilme şansımız vardır.

Yeter ki, "Bu iş bizlerden sorulur", "Başka ülkelerde var mı?", "Bu bizim saygınlığımızı yok eder" gibi cüce düşüncelerin tutsaklığından kurtulabilelim. Yoksa üçüncü bin yılda hala okullaşma oranları, öğretmen eğitimi, okul binası yaptırma gibi işlerle uğraşıyor olacağız.

EĞİTİMDE ROLLER YENİDEN TANIMLANMALI!

Robert G. Brown kendi adıyla bilinen ilkesinde şöyle diyor: "Tek gaz molekülünün hareketleri rastgele, kararsız ve herhangi bir kanuna uymuyor gibi görünebilir. Ama bir gaz kütlesinin hareketleri böyle değildir. Kararlı ve belirli kanunlara uygun biçimde davranır."

Gerek Türkiye'de gerekse Dünya'da eğitim konusu ile ilgili şikâyetlere yalnızca eğitim alanının optiğinden değil, artan işsizlik, gelir dağılımı bozukluğu, çevrenin yıkımı, değerlerin yıkımı gibi olguların tamamını birden görebilen bir uzaklıktan bakıldığında görünen şudur: Bugün "eğitim" olarak adlandırdığımız süreç, insanlık tarihi kadar eski bir metodun modern imkânlarla uygulanışından başka bir şey değildir.

Ders araç gereçleri, bilgisayarlar, laboratuvarlar gibi modern imkânlar kullanılsa da hiç değişmemiş kadim metot şudur:

- Kaydedilmek üzere emrimizde bulunan çocuk belleğine, koşullandırma yoluyla ve bir daha unutulmayacak biçimde belirli doğruların yerleştirilmesi;
- Kendi başına herhangi bir şeyi öğrenmesi mümkün olmayan ve de sakıncalı olabilecek çocuğa, toplum tarafından doğru kabul edilen gerçeklerin "öğretmen" adı verilen aracılar kanalıyla öğretilmesi;

- Kuşkulanılması zararsız olanlar dışında, çocuğun öğretilen doğrulardan kuşku duymamasının sağlanması (ezber).

Kolayca görülebileceği gibi bu şablon istisnasız her doğruyu öğretmeye uyarlanabilir. Her şeyin sürekli değişim içinde bulunduğu, değişmeyen tek şeyin değişimin kendisi olduğu düşünülürse, bu şablonun on bin yıldır nasıl değişmeden kaldığı kolay kabul edilemez.

Bunun açıklaması, insanın büyük dramında saklıdır: insanoğlu kendini bildi bileli bu dramını hemcinslerinden saklamış, can düşmanları dahi birbirlerine bunu söylemekten kaçınmışlardır. İnsan, diğer canlılarda rastlanmayacak biçimde koşullanmaya açıktır. O çok övündüğü "akıl" aslında en büyük zaafiyetidir.

"Düşünüyorum o halde varım" sözü, eğer bir gün o cesareti kendimizde bulursak şöyle söylenecektir: "Düşünüyorum, çünkü bilmiyorum!" Emir Kustarica Arizona Rüyası adlı film şarkısında bunu anladığını dizelerinde dile getirmektedir. "Balık düşünmez, çünkü o her şeyi bilir."

"Doğrularını, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde belleterek koşullandırma (ezber)" şablonunun binlerce yıldır değişmeyişinin nedeni, bu şablonun kendisinin doğru olduğu yönündeki şiddetli koşullandırmadır.

Bilgiye erişme, onu hızlı ve ihtiyaca yönelik işleme, kişinin ilgi alanlarını ve öğrenme stilini dikkate alma gibi konular eğitimin teknik yönlerindeki yakınmalar iken; eğitim fırsatının adil dağılmayışı, eğitim görmüşlerin işsizliği, eğitim sınıfının gelir düşüklüğü gibi konular da işin diğer yakınma boyutunu oluşturuyor.

Ama bu iki boyutu birden harekete geçiren, yukardaki

şablona dayalı koşullandırmadan duyulan gizli rahatsızlıktır. "Gizli"dir, çünkü şablonun doğru olduğu yolundaki koşullandırma o denli güçlüdür ki, bizzat o kabullerin doğru olmayabileceğine, doğrunun tek olmadığına pek ihtimal verilmemektedir. İşte bu tablo içinde artık öğrenenin, öğretenin, ailenin, toplumun ve nihayet devletin rolleri tamamen yeni baştan tanımlanmak zorundadır.

"Başkası hele bir yapsın iyi sonuç verirse ben de tekrarlarım" geleneğimiz, bu noktadaki potansiyel şanssızlığımızdır. Başkalarından öne geçmek ya da en azından aradaki farkı kapatabilmek için, bazı şeyleri ilk defa deneyen kişi olmaya razı olmalıyız. Peki bunun başarılı olacağının güvencesi var mıdır?

Hayır. Güvencesi olanın riski yoktur. Başarı ise risk almakla mümkün hale gelir.

Öğrenen, öğreten, aile, toplum ve devlet, bu yeni çağda, eğitim denilen süreçte nasıl bir rol dağılımına sahip olmalıdır?

Bu sorunun yanıtı, eğitimden ne beklediğimize göre değişir. Tek doğruların kuşkudan arınmış şekilde bellenmesi isteniyorsa rol dağılımı aynen bugünkü gibi olmalıdır. Ama bu durumda doğabilecek çeşitli yan etkilere de katlanmak gerekir.

Bu yan etkilerin başında, kendi doğrularına koşullanmış insanların aralarındaki çatışmalar gelmektedir. Dini ya da dinsizliği, laikliği ya da şeriat düzenini, yerelliği ya da evrenselliği, etnik milliyetçiliği ya da bütüncüllüğü tek doğru olarak benimseyen kesimler, bu doğruları ya da bu doğruların herhangi bir simgesini herkese benimsetmek için ölür ve öldürebilirler.

Doğrunun, sürekli olarak değiştiğini, bir kişinin doğrusuyla, birlikte yaşayan iki kişinin ortak doğrularının aynı olmayabileceği, yer, zaman ve koşulların etkisiyle değişen doğruların ancak "peşinde koşulabileceğini" anlamış insanlar kolay kolay çatışmazlar. Hele hele kendi doğrularını başkalarına zorla kabul ettirmeye katiyen kalkışmazlar.

Bu koşullar altında devlet, eskisinden çok farklı "yeni bir role" sahip olmalıdır. Eskisinden farklıdır, çünkü 1920'li yıllarda, yıkılmış bir imparatorluğun küçük bir parçasında tutunabilmek için ölüm kalım savaşı veren bir ulusun devletinin rolü ile, araç egzostlarından çıkacak kirli havanın standardının bile uluslararası ölçekte belirlendiği bir dönemin devletinin rolü aynı olamaz.

Bugünün modern devletlerinin biricik rolü, "her konudaki özgürlük ortamını kurmak ve korumak"tan ibarettir ve bütün eylemlerini bu ölçeğe vurmak zorundadır. Özgürlük ortamının parametreleri, bunların sınırları ve varsa diğer özellikleri, toplumun kendisince kararlaştırılmalı ve uyulması gereken bir şartname gibi devletin eline verilmelidir. Anayasa denilen belge de budur.

Bu yaklaşıma göre devletin eğitimdeki rolü bugünkünden çok farklıdır.

Bu yeni rol dağılımının ilkeleri "yalın düşünce"nin tanımladığı biçimde şöyle olmalıdır:

- Devlet kimin ne öğreneceği, hangi ideoloji yönünde koşullandırılacağı, bunun teknik olarak yapılma şekli gibi konularda herhangi bir tercih sahibi olamaz, olmamalıdır.
- Kim, hangi koşullar altında olursa olsun ve hiçbir ko-

nuda koşullandırma yapamaz. Özellikle de din ve inanç konusunda yapamaz.

- Herkes, kendi öğretileri yönünde bilgilenmek isteyenleri sadece bilgilendirebilir, onları doğrudan ya da dolaylı biçimde koşullandırma girişiminde bulunamaz (koşullandırıcı reklamlar dahi bu ilkeye tabi olmalıdır).
- Bir öğreti konusunda bilgilenme imkânı sunanlar, yemek listesini ve fiyatlarını kapı önünde ilan etmek zorunda olan lokantalar gibi bunu ilan etmek ve buna harfiyen uymak zorundadırlar.
- Devlet bu ilkeleri gözetir ve mutlak yaptırım sağlar.

Koşullandırmanın bir insanlık suçu sayılacağı yıllara daha belki bir süre vardır. Ama aslen, eğilimin yönünü görmek ve buna göre vaziyet almaktır. Aksi halde kendi doğrularını yaşam biçimi olarak dayatmaya çalışan dini, etnik, ideolojik bir kesimin karşısında bir başka "mutlak doğru" ile çıkılmış olur. Birinciler ne denli yanlışsa ikinciler de o kadar yanlıştır.

"Bizim insanlar bunları anlayacak düzeyde değildir. Devlet böyle bir rol üstlenirse, dayatmacı ideolojiler toplumu teslim alırlar" şeklindeki görüşün ifade ettiği şey, "koşullu bir doğru"dur. O koşul da, çağdaş insanlarımızın uykudan uyanıp özgürlük ortamlarını kurup kollayabilmek yönünde, devlete sırtlarını dayamadan belirli projeler çevresinde toplanmaması ve kendi yaşamlarına sahip çıkmayıp boyuna kurtarıcı beklemeleridir.

Eğitimde yeni arayışların yoğunlaştığı bugünlerde, eğitim sistemimizi içinden çıkılmaz bir hale getiren "tek doğrulu öğretilere, tek doğrulu başka öğretilerle karşı

koymak" yönteminin, aynı zamanda toplumsal barışı da imkânsız hale getirdiğini görebilmemiz gerekiyor.

İhtiyacımız olan sükûnet, "farklılıkları yok ederek birlik sağlamaya çalışmak yerine, bunların ayrılmaz bütünlüğünü anlamaya çalışmak"ta yatmaktadır. Farklılıkların bütünlüğü, veya terörü yerine uzlaşmanın geçmesi demektir.

EN TEMEL İKİ DEĞER YARGIMIZI GÖZDEN GEÇİRMEYE HAZIR MIYIZ?

Cumhuriyetçiler—birinci ve ikinci—demokratlar, laikler, laik olmayanlar, Kemalistler ve daha birçok ideoloji kesimi çeşitli yollarla mücadele ediyorlar. Belden aşağı vurulmadığı, yani demokrasi bizzat demokrasiyi ortadan kaldırmak için kullanılmadığı- sürece çoğulcu anlayış açısından bu sağlıklı bir durum sayılmalıdır.

Bu ideolojiler kuşkusuz birbirlerinden farklıdırlar, ama acaba bütün değer yargıları açısından mı yoksa az sayıda temel değer bakımından mı farklıdırlar ve eğer öyleyse onlar nelerdir?

Vatandaş-devlet, hatta devlet-devlet ilişkileri açısından bu ideolojiler arasındaki başlıca fark nerededir?

En çok yakınılan kamusal alan, eğitim alanı açısından üzerinde konuşulabilecek alternatif eğitim yaklaşımları acaba hangi temel değer farklılıklarının türevidir?

Örneğin, tüm öğrencileri potansiyel hırsız olarak varsayıp sınavlarda kopyaya karşı onları denetim altında tutan yaklaşım ile, bunu öğrencilerin öz-denetimine bırakan "onur sistemi" sınav yaklaşımı arasındaki temel fark nedir?

Öğrencilerin —ve hiç kimsenin— kendi başına bir şey öğrenemeyeceğini, dolayısıyla bunun ancak "öğretme" yoluyla yapılabileceğini kabul eden anlayış ile, insanların yalnız ve ancak kendilerinin bir şey öğrenebileceğini, ken-

di dışlarından öğretmenin mümkün olmadığını kabul eden yaklaşımın temel farkı nerededir?

Bir resmi evraka adını soyadını yazan kişiye inanmayıp, *bunu muhtar denilen ikinci bir kişiden doğrulatmasını* isteyen anlayışla, kişinin beyanına güvenen anlayış arasındaki farkın esası nereden geliyor?

Bu değişik uçlardaki anlayışlar arasındaki farklar, iki temel değer yargısı açısındandır. Çeşitli yaşam kesitlerimize halen şu iki temel değer yargısı egemendir:

➢ **Tek doğrululuk**: Kendi farklı "doğrular"ına sahip olsalar da, "tek doğrululuk" konusunda mutabık durumdaki toplum kesimleri, "göreceli doğrular"a dayalı alternatif bir değer yargısını reddetmektedir.

➢ **İnsan doğasına güvensizlik**: İnsanın doğuştan *doğru-iyi-güzele* eğilimli bir varlık olduğunu kabul etmeyip, kendi *doğru-iyi-güzellerinin* benimsetilmesini doğal ve insani bir haslet sayan çok yaygın anlayış.

Bu iki temel yargı açısından varsayımlarını tartışmayıp bunların türevleri, hatta türevlerin türevlerini tartışan kesimler acaba bu yeni anlayışların olası sonuçlarını kabul etmeye acaba ne denli razıdırlar?

"Akıl var mantık var, benim ve benim gibi düşünenlerin dediklerinden farklısı yobazlık ya da Allahsızlıktır" diyenlerin, eğitim sisteminin içeriğinin buyurgan ve tek doğrulu yapısından yakınmaya hakları var mıdır?

Ya da *"İnsanlar nelere ihtiyaçları olduğunu bilemezler; bir küçük çocuk ne öğrenmesi gerektiğini nasıl bilebilir?"* yargısına sahip bir kişi, öğrenme odaklı eğitime nasıl evet diyebilir?

Haydi gelin, şu iki değer yargısını benimsediğimizi düşünelim ve Türkiye'mizin hangi prangalardan kurtulup ilerlemeye başlayacağını düşünelim:

- **Doğruların göreceli oluşu**. Ortak yaşam alanlarındaki doğruların tarafların uzlaşısıyla belirleneceği;
- **İnsan doğasına güven**. İnsanın doğuştan, doğruya iyiye ve güzele yönelimli olduğunun kabulü ile, ona ayrıca kendi doğru iyi ve güzellerimizi benimsetmenin gerekli ve doğru olmadığı.

Mevcut anlayışlara sahip kişilerin bu alternatif anlayışları gerçekçi ve de kabul edilemez bulacakları neredeyse kesindir. Ama ne yazık ki tarih süreci bu gibi katı ve kendi doğrularından ayrılmak istemeyenleri öğüte öğüte işlemektedir.

ETKİN BİR İŞKENCE ALETİ!

1986 yılında, girişimciliğin bir iş yaratma aracı olarak kullanımını özendirmek amacıyla bir etüt yapılmıştı: "Acaba bir girişimcinin, iş kurma işlemleri sırasında karşılaştığı bürokratik işlemler nelerdir ve bunlar —eğer çok ise— azaltılıp basitleştirilebilir mi?" konulu bu çalışmanın birkaç hafta içinde biteceğini uman ilgililer, aradan altı ay geçmesine rağmen hala bitmediğini görünce, sorunun göründüğünden daha derin olduğunu anlamışlardı.

Yedinci ayın sonunda, bir iş-akımı diyagramı biçiminde hazırlanan ve diyagramdaki her bir eyleme bir sıra numarası verilen rapor gelince gerçek tablo ortaya çıktı: sıra numaraları 19.000 civarında bitiyordu! Bir iş yeri inşa edip açmak isteyen birisinin, "DSİ'den, oraya baraj yapılmayacağına ilişkin rapor alması gerektiği" eyleminin, 19.000'den birisi olduğu düşünülürse gerisinin ne olabileceği kolayca anlaşılabilir.

Bunun üzerine, bir sorunun görünmeyen köklerini keşfetmiş olmanın mutluluğunu yaşayan ilgililer derhal önlem geliştirdiler ve bir yasa tasarısı hazırlayarak, bütün bu işlemleri basitleştiren ve işyerinin açılmasından sonra da yapımını mümkün kılan bir düzenlemeyi gerçekleştirdiler.

Fakat kısa bir süre içinde, beklenmeyen bir şey oldu ve basitleştirildi sanılan bürokratik yük daha da ağırlaşmaya başladı.

Şimdi daha iyi anlaşılıyor ki sorun mevzuatta, yani

onun miktar ya da karmaşıklığında değil onun yorumlanmasındaki inanılmaz çarpıklıktadır.

Batı'dan aktarılan kimi mevzuata ilişkin sorunlar konuşulurken genelde "bünyemize uymadığı" ileri sürülür. Böyle bir olasılık varsa da sorun bünyeye uyup uymama değildir. Sorun, gerek bu tür gerekse bünyemize uyacak diye geliştirdiğimiz diğer mevzuatın uygulanmasındadır.

Neredeyse bir genelleme olarak, bunların şekillerinin, özlerinden daha önemsenir biçimde uygulandığı söylenebilir. Böylesi bir uygulama, mevzuatı uygulayanın işine daha çok gelir. Hele bu uygulamadan bir çıkar umuyorsa daha da çok gelir. Çünkü, şekli uygunsuzluklar her zaman için kolayca bulunabilir. Dilekçenin altına adres yazma konusundaki bir kural, öz olarak, yazanın adresinin bilinmesini isterken, ifade biçimi bu yazımın, "dilekçenin altında" olmasını isteyebilir.

Dilekçeyi alacak memur, kuralın özüne değil şekline baktığı için dilekçeyi kurala uygun olarak (!) geri çevirebilir, ama isterse çevirmeyebilir de.

Bu "öz yerine şekle bakma" olgusu mükemmel bir işkence aleti olarak kullanılabilir ve kullanılmaktadır. Bu yolla, belediye zabıtası memurundan en yüksek bürokrata kadar küçük büyük tüm yetkililerin ellerine, istedikleri zaman istedikleri kişiye istedikleri güçlüğü çıkarabilecek, ama istedikleri kişiye de istedikleri kolaylıkları sağlayabilecek bir araç geçmiş olmaktadır.

İşin garip tarafı, böylesine bir aracın, yine bir kural aracılığıyla caydırılması mümkün değildir. Çünkü böylesine bir kural getirilse ve örneğin, "hiç bir kamu görevlisi hiç bir kuralı farklı biçimde uygulayamaz" denilse, bizatihi

bu kuralın şeklinin öne çıkarılıp özünün ıska geçilmesinin önüne geçebilecek hiç bir kuvvet yoktur.

Peki bu inanılmaz bela nereden kaynaklanmaktadır? Başka toplumlara refah ve mutluluk getiren kurallar nasıl olup da bizde bir işkenceye dönüşmektedir?

Buna verilebilecek "eğitim eksiği" yanıtı katiyen doğru cevap olamaz. Çünkü, bu aracı en çok kullananlar okumamış olanlar değildir. O halde bir başka neden olmalıdır.

Neden, ilkokuldan üniversitelere kadar musallat olmuş bulunan, "belirli kalıpları belleyip, nedenini merak etmeden, sorgulamadan geriye kusmak" olarak tanımlanabilecek olan gelenektir.

Bürokrasiden yakınanların, bunun başlıca nedeni olan "şekli öze tercih etmek" nedenini ve de onun nedeni olan bu geleneği hiç konu etmemeleri ise, ezberin bağışıklık sistemimizi nasıl kontrol altında tuttuğunu göstermesi açısından ilginçtir.

EYVAH, MAYMUNLAR DA ELDEN GİTTİ!

Elizabeth Brannon adlı bir araştırmacı, maymunlar üzerinde yaptıkları deneyler sonunda, bu yaratıkların dokuza kadar sayabildiklerini, bilgisayar ekranındaki çeşitli şekilleri doğru olarak ayırabildiklerini göstermiş.

Bilgisayar ekranında gösterilen 2 muz, 4 üçgen gibi çeşitli sayıda nesneler içeren 35 görüntü yardımıyla yapılan deneylerde, her doğru cevap sonunda hayvanlara muz vererek ödüllendirmişler. Böylece Descartes'in, "yalnızca konuşma yeteneğine sahip olanlar sayı sayabilir" görüşünün de doğru olmadığı ortaya çıkmış.

Bu haber, bir bilim dergisi kaynak gösterilerek birkaç gazetede birden yayımlandı. Zaten, insana en yakın tür sayılan maymunlar üzerinde uzun süredir bu tür deneyler yapıldığı biliniyordu.

Bu haberin sevinilecek ya da ilginç yanları bulunabilir. Bu konu üzerinde daha gayret gösterilirse yarın öbür gün, biraz hesap kitap yapabilen, biraz da okuyup yazabilen maymunlar, dünyadaki işgücü piyasalarında birçok kişinin işsiz kalmasına yol açabilecek "ucuz işgücü alternatifi" oluşturabilirler.

Çünkü, yuvarlak hesap hepsine birden insan denilen türümüzün —diğer canlılar için böyle toptancılık yapılmayıp alt türlere ayrılıyorlar— yerleşik normları uyarınca, bu

yeni işçilerin ücret diye bir sorunları olmayacak. Ayrıca, disiplinsizlik ve benzer sorunlar da belediyelerin itlaf ekiplerince derhal çözümlenecektir. Bunlar, şakayla karışık madalyonun bir yüzü. Bir de madalyonun öbür yüzü var.

"Sayma" adı verilen, çoklukları adlandırma eyleminin sağladığı pratik yararları hep biliyoruz. Ama acaba bu yararlar karşısında neleri kaybediyoruz. Bunu objektif olarak saptayabilmek oldukça güçtür. Çünkü Dünya'ya geldiğimiz ilk andan itibaren, sayma konusunda yoğun bir beyin yıkanmasına tabi olduğumuz için, "saymasız bir dünya"nın nasıl olabileceğini hayal etmek güçtür.

Ama, "sayma"nın, bütünü parçalayarak algılayabilme yönteminin bir gereği olduğu, bütünü parçalamanın ise gündelik işlerimizi fevkalade kolaylaştırdığı, ama esas algılamamız gereken "bütün"ü algılamamıza imkân bırakmadığı görülmelidir.

Parçalayarak algılama yönteminin sanayideki karşılığını Frederick Winslow Taylor (1856-1915), bundan yaklaşık 100 yıl önce şöyle ortaya koymuştur: "işleri öyle küçük parçalara ayırın ki, en aptal —dolayısıyla da en ucuz— işçi dahi yapabilsin"..

Yaklaşık 80 yıl kadar endüstri dünyasının vazgeçilmez bu ilkesi, 1970'lerden bu yana iflas etmiş, işleri tekrar bütünleştirebilmek için "süreç odaklı" yaklaşım gündeme gelmiştir. Bugün, işleri parçalayarak yapmaya alışmış insanlara, bunları tekrar nasıl bütünleştirebilecekleri konusunda yüzlerce kitap yazılmakta, fakat insanlar buna direnmektedirler.

Parçalayarak algılama, sanayinin dışına da taşmış, ekonomik, sosyal ve diğer nitelikli ne varsa parçalanmaya

başlanmıştır. Sağlık alanında, fiziksel ve ruhsal olarak bir bütün olan insan sağlığı parçalanmış, her bir parça ayrı bir uzmanlık dalı haline gelmiştir.

Tabii ki, bir bütünün iyi anlaşılması, onun parçalarının göz ardı edilmesini değil, aksine parçaların da iyi bilinmesini gerektirir. Ama, düşünce biçimimize illet olmuş bir diğer hastalık olan "ya o ya da diğeri" yaklaşımı (binary thinking), doğru yaklaşım olan "bütünü kaybetmeden parçaları ve o parçalar arasındaki etkileşimi bilmek" çözümünü bulmak için bu yıllara kadar beklemeyi gerektirmiştir.

Sayma olgusunun temelinde, kolay algılamak için parçalamak yatmaktadır. Bunun böyle olduğunu görebileceğimiz canlı örnek çocuklardır.

Ana ve ilkokul düzeyindeki çocukların aritmetik işlemlerde ne kadar zorlandıklarını hep biliriz. Erişkinlerin sorgulamadıkları için kolayca yapabildikleri—sorgulasalar bir toplamayı dahi yapamayabilirler—işlemleri çocuklar bir türlü anlamazlar ve sonunda çareyi, bir dizi kuralı belleyerek ve sorulduğunda da geriye kusarak bulurlar.

Gündelik hayatta bir sorun çıkarmayacağına emin olunan çocuklar ikiye katlanmış bir kâğıtla—Latince'de diplomanın anlamı budur—toplumda yaşamaya hak kazanırlar.

Sayıları ve onların niçin toplandığını merak eden ve bu merakını "öğrenmemek" yoluyla dışa vuran çocuklara da "geri zekâlı" vs gibi bir yakıştırmayla gerekli ceza verilir ve başkalarının da böylesine zararlı düşüncelere kapılmaması sağlanır.

Albert Einstein ve Alfred Nort Whitehead'in ortaklaşa kaleme aldıkları "bir artı bir niçin iki eder?" gibisinden makaleler de, dahilere özgü zırvalıklar faslına gireceği için mesele kalmamış olur.

Henüz sayma hastalığına tutulmamış küçüklerin aritmetiği saymadan nasıl öğrenebileceklerini inceleyen Dr. Cuisenaire, kendi adıyla bilinen çubukları ortaya koyana dek, sayma olmadan aritmetiğin olamayacağı düşünülmüştür. Cuisenaire çubukları yoluyla bayağı kesirlerin karmaşık işlemleri dahil tüm işlemler yapılabilmekte ve yine de çokluklara adlar vermek gerekmemektedir.

Bir deyişe göre, "bir şey hakkında konuşulabiliyorsa o şey hakkında bir şey bilinmiyor demektir". Burada kastedilen, adlandırmaların pratik olarak işleri kolaylaştırsalar da o şeylerin tam—yani bütüncül olarak—anlaşılmalarını güçleştirdikleridir.

Maymunlar ya da hamam böceklerinin çevrelerini nasıl algıladıklarını tam bilmiyoruz. Ama, bizim anlamlı bulduklarımızı önemsemediklerine bakarak onları "akılsız" olarak etiketlemekten ve kendi yetersiz algılama aletlerimizi onlara benimsetmeye çalışmaktan vazgeçsek çok iyi olur. Aksi halde bir gün, bütünü kavrayabilen hayvanları da kendimize benzetebiliriz.

"EZBER"İN TÜREVLERİ!

Öğretmen, öğrenci, ana-baba ve Milli Eğitim'in "yanlış" olarak nitelediği ama buna rağmen en yaygın olarak kullanılan geleneksel öğretim yöntemi hangisidir?

Minicik ilkokul çocuklarını, orta öğretimdeki gencecik beyinleri ve yüksek öğrenim gören yüzbinlerce insanımızın düşünebilme yeteneklerini ve yaratıcılıklarını yok eden, onları daima başkalarının hazırlayacakları kalıp çözümleri benimsemeye iten usul nedir?

Memura, *salla başını al maaşını*, askerdekine, *kaçma-karışma-çalışma* dedirten; politikacıya, takılmış plak gibi yıllarca aynı tekerlemeleri söyleten; milletvekilini, parti liderine kayıtsız şartsız bağımlı kılan; trafik kazasında kafatası çatlamış yaralıya "*ne hissediyorsun*?" diye soran TV muhabirinde bu boş kafalılığı yaratan sebep nedir?

Görevi sorun çözmek olan kamu görevlisinin, sorunların nedenlerini sorgulamaksızın basma kalıp çözümler içine sıkışmasının nedeni nedir?

Vatandaşa, "Ben bir hiçim, benim sorunlarımı ben çözemem, onları ancak başkaları çözebilir (ve çözmelidir). Bize kurtarıcı lazım!" dedirten ve sonra da kendini kurtarıcı ilan edenlerin kucağına düşüren, velhasıl tüm insanlarımızı birer yaşayan ölü haline sokan saik nedir?

İşte, ancak küçük bir bölümü sıralanan bu belalara yol açan neden, "ezber" denilen öğretim (!) yöntemi(!)dir.

Ezber yoluyla zihnsel faaliyetleri kalıplanan memur, diplomat, politikacı, asker, mühendis ya da işadamımızın yaratıcı zekâsını kullanmayı, hiç bir sınır tanımadan düşünebilmeyi öğrenmiş bireylerden oluşan toplumlarla yarışabilmesine, onlara yetişebilmesine imkân yoktur. Düşünce ve onun ifade edilmesinde bu denli sorunlu bir toplum olmamızın altında, uzlaşmama hastalığımızın temelinde, uzlaşmama nedeniyle de demokrasiyi bir türlü becerememeyişimizin altında yine ezber yatmaktadır.

Ezber bir "zihinsel soykırım"dır. Ezberle yoğrulan bir toplum, hipnotize edilmişçesine, birileri (iç ve/ya dış) tarafından kolaylıkla oraya buraya çekiştirilebilir. Bu kadar çok olumsuzluğu bir kalemde üretebilen bir başka "temel bela" var mıdır?

Tüm anne ve babaları, öğretmenleri, okul idarecilerini, öğrencileri, Milli Eğitim Bakanlığını, medyayı, politikacıları "ezbere hayır" demeye çağırıyorum.

"Ezbere hayır"ı benimseyen öğretmenleri, göğüslerine bir "ezbere hayır" rozeti takmaya, henüz takmamış olanları takmaları için ikna etmeye, tüm öğretmenleri, ezbere son veren "açık kitap, açık defter yoluyla ders yapma, çalışma ve sınav yapma yaklaşımı"nı uygulamaya çağırıyorum.

Oto sahiplerini, antenlerine birer beyaz "ezbere hayır" kurdelesi bağlamaya, grafikerlerimizi bu kampanyayı sembolize edebilecek rozet, kurdele, poster vb malzeme tasarlamaya, iş adamlarımızı, zenginlerimizi, sivil toplum örgütlerimizi bu kampanyayı desteklemeye çağırıyorum.

TV'leri, ezberin yol açtığı felaketleri incelemeye ve göz-

lemlerini sergilemeye; yazarlarımızı bu kampanyayı genişletmek üzere yazılar yazmaya, tüm sivil toplum örgütlerimizi, ezber konusunu işleyen yarışmalar düzenlemeye, ezberi en büyük insanlık ayıbı ilan etmeye çağırıyorum.

"Herkes hazır, o büyüleyici anı yaşamak, hissetmek istiyor. Yöre halkı yerli ve yabancı konukları izliyor. Ay yavaşça güneşi örtüyor. Etraf karardı. Onlar, kısa beraberlikleri için tanık istemediler, yalnızlığı seçtiler diyorum kendi kendime..."

"Sonra... sonra büyü bitti. Ayrılık zamanı gelmişti. Ay bir veda busesi kondurup hüzünle uzaklaşmaya, sevgilisinin o büyüleyici ışığına yeniden geçit vermeye başladı..."

"Sevgili izleyiciler... müthiş bir an. Evet şimdi ay güneşle öpüştü, iki sevgili gibi tamamen örtüştüler..."

Bunlar, gazete ve TV'lerimizde, yüzyılımızın son güneş tutulması nedeniyle yayımlanan yazı ve sözlerden alıntılar. Bilim adamlarımızla yapılan röportajlarımızın içeriği de pek farklı değil. Bir de güneşe gözlüksüz bakılmaması konusunda inanılmaz yoğunlukta bir uyarı kampanyası. Aynı akşam CNN Teknoloji Koordinatörü —böyle bir pozisyon var— genç ve hoş bir hanım aynı haber için şöyle yorum yapıyor:

"Güneşin korona kısmındaki sıcaklığın yüzeyinkinden daha yüksek olduğu biliniyor, fakat bunun nedeni bilinmiyor. Bunun nedeni anlaşılabilirse, muhtemelen bütün bildiklerimizde bazı köklü değişiklikler olacak. İşte, bütün bilim adamlarının konuya bu denli ilgi göstermelerinin nedeni budur"..

Bu iki yorum stili arasındaki fark açıkça bellidir. Peki acaba bunun nedenleri neler olabilir?

Bir nedenin okullarımız olduğu neredeyse kesindir. Ne kendi bedeni, ne çevresi ne de gökyüzü konusunda hiçbir merak aşılanmadan yalnızca bazı adları —o da anlamadığı dillerden olmak üzere— ezbere belleyen çocuklarımızın ve o çocuklardan olma erişkinlerimizin, böylesine bir doğa olayına merakla yaklaşmaması normaldir.

İkinci olası neden, karşı cins konusundaki toplumsal baskıların, hemen her fırsatta ortaya dökülmesidir. Nitekim tüm mizah, hatta şov programlarının ana temasının yoğun biçimde cinsellik motifleri içermesi, çeşitli TV programlarında travesti kılıklı kişilerin cinsel taciz sayılabilecek söz ve hareketlerinin dahi kadın erkek hemen herkes tarafından yadırganmayışı da hatta onaylanışı bunu göstermektedir.

"Sınıfını geçersen sana bir teleskop alacağım" diyen anne ve babalar herhalde vardır, ama sayıları az olsa gerektir. Bunların sayısı arttıkça, doğa olaylarına belden yukarı ilgi gösterenlerin sayısı da artacaktır.

“KAVRAM TABANINDA UZLAŞMA”, ULUSAL BÜTÜNLÜĞÜN TA KENDİSİDİR!

Değerli dost Dr. Cemil Çakmaklı'nın bir TV konuşmasında vurguladığı, "henüz kavram birliğini sağlayamamış olmak" sorununa değinmek istiyorum.

Azeri Türkçe'siyle Türkiye Türkçe'si arasındaki kimi farklar, kavramsal uzlaşının sağlanamadığı hallerde doğabilecek tuhaflıkları ne güzel vurgular. "Karı" sözcüğünü, "*saygın hanım, hanımefendi*" anlamında kullanan Azeri halkı ile, aynı sözcüğe birisi "eş, zevce", diğeri ise "*pek saygın olmayan kadın*" gibi iki değişik anlam yükleyen Türkiye insanı arasında, yok yere bir takım anlaşmazlıklar çıkması kaçınılmazdır.

1950'de Demokrat Parti seçimleri kazandığında, aklına gelen her şeyi yapmayı hürriyet sanan iyi niyetli birçok insanın torunları, bugün, demokrasinin yalnızca *hak* ve *özgürlüklerden* ibaret olduğunu, *sorumluluk* gibi üçüncü bir ayağın bulunmadığını zannederek bir *kültürel genetik* oluşturmuşlardır.

Serbest piyasa ekonomisini başıbozukluk; *de-regulation*'ı kuralsızlık gibi anlayan, daha doğrusu ne olduğu konusunda bir merakı bulunmayan insanımız, bu belirsizlikler üzerine ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer yaşam türlerini inşa etmeye çabalamaktadır.

Bir insan topluluğu, hangi şartlar altında birlikte yaşama isteği duyar?

Aynı Coğrafya'da doğmuş olmak, pek bağlayıcı bir öğe değildir. Toplumbilimciler, dil ve değer birliğinin birlikte yaşam için zorunlu koşullar olduğunda birleşiyorlar.

Dil ve değerler arasında temelde sıkı bir bağ vardır. Belirli bir şeyi farklı adlandıran, ama bunun farkına vardığında uzlaşma yolunu seçen iki insan, değer uzlaşısı yoluyla birlikte yaşayabilirler.

Şeyleri farklı adlandıran, uzlaşmak da istemeyen, ama yine de birbirine baskı yapmayan iki insan da, "karşılıklı değerlere saygı" ve "ortak yaşam alanlarıyla sınırlı bir uzlaşı"ya razı oldukları takdirde yine birlikte yaşayabilirler.

Bir arada yaşaması güç olanlar, ortak yaşam alanları da dahil olmak üzere hiçbir şekilde uzlaşmaya yanaşmayanlardır. Ama bunlar yine de bir şeyin farkındadırlar: hangi kavramlar üzerinde uzlaşamadıklarının!

Bir arada yaşaması neredeyse imkânsız olanlar bu sayılanlar değildir. Kullandıkları kavramlar arasında fark olup olmadığını bilmeyen, üstüne üstlük bunu merak da etmeyen, bunu bir sorun olarak görmeyenlerin bir arada yaşamaları imkânsızdır. Bu insanlar sürekli olarak çatışacaklar, fakat çatışma nedenlerini kavram uyuşmazlığına değil bambaşka nedenlere bağlayacaklardır. Bu tür insanlar ve onlardan oluşan toplumlar, toplu yaşamın dayanışmasından yararlanamaz ve birlikte yaşamanın değerini anlayamazlar. Bu toplumların, kavram bütünlüğü olgusunun öneminin farkına varmış olanlarca yutulması kaçınılmazdır.

Gündelik sorunlar, yanıltıcı reçeteler, sahteci rehberlerden oluşan ortamlarda, sorunların köklerini aramak ve onları tedavi edecek sabrı göstermek, toplumumuz açısından pek gerçekçi bir beklenti olarak görünmüyor.

Hangi siyasi parti, hangi devlet adamı ya da hangi sivil toplum örgütü çıkıp da enflasyonun, terörün, ekolojik yıkımın, değer yozlaşısının ve benzer sorunların kökünde az sayıda "kök neden" bulunduğunu, bunlar tedavi edilmedikçe, bunlardan üreyen sorunların çözülemeyeceğini, bu kök sorunların hemen hepsinin ancak zaman içinde çözülebileceğini, hatta yalnız zamanın dahi tek başına yeterli olmadığını, toplumda—*seçkin tavır sahipleri* başta olmak üzere—bu yaklaşım çevresinde bir farkındalık yaratılmadıkça, bu karmaşık yaşam sistemleri içinde hangi ipi çekince hangi parçanın oynayacağı konusunda bir "*bütüncül bakış*" paylaşılır hale gelmedikçe bu karabasandan kurtulmanın mümkün olmadığını söyleyecektir? Ve söylense kim dinleyecektir?

İşte, bu az sayıdaki kök nedenden birisi, *toplumun, bazı temel kavramlardan oluşan kavram tabanı üzerinde uzlaşıya varamamış olmasıdır.*

Demokrasi, laiklik, inanç, bilim, teknoloji, yaratıcılık, eğitim, ezber, kuşku, merak, yeniden yapılanma, özgürlük, hak, sorumluluk ve benzeri ahatar kavramlar üzerinde bir uzlaşma girişimi Türkiye'nin önünü açacak bir adımdır.

Böyle bir girişimin tek ön-koşulu, beyin fırtınası tekniğinin temel ilkelerinden birisi olan "geciktirilmiş yargı" (*deferred judgement*) kavramının benimsenmesidir. Bir diğer deyimle, bu girişime katılacak olanlar, anahtar kavramlar konusunda kendi doğrularını—geçici bir süre için—terk edecekler, başkalarının doğrularını dinlemeye, ama gerektiğinde benimsemek üzere dinlemeye hazır hale geleceklerdir.

Girişimi kolaylaştıracak bir taktik olarak da, üzerinde uzlaşı aranacak olan ilk kavramların, toplumda kutuplaşmanın bulunduğu kavramlar (laiklik, milliyetçilik, inanç vb) değil, daha somut —mesela masa, sandalye gibi— deyimlerin seçilmesi iyi olur. Görülecektir ki, herkes tarafından aynı algılandığı sanılan birçok kavrama herkes değişik anlamlar yüklemekte, bu değişiklik bazen çatışmalara yol açabilmektedir. Böylece ilk adımda, bir uzlaşı sağlamak değil ama, böyle bir sorunun varlığı konusunda farkındalık sağlamak mümkün olabilecektir.

Bu girişimi hangi kurum yapabilir? Herhalde, bunu değil de kredi faizlerinin yüksekliğini bir numaralı sorun olarak görenler değil. Peki kim? Bir öneriniz var mı?

KENDİMİZİ KANDIRMAKTAN VAZGEÇELİM Mİ?

Müfredat (içerik) denilen, çocuk ve gençlere yararlı olduğunu (ya da ileride olacağını) düşündüğümüz bilgilerin belirli bir sıra dahilinde işlenmesi, yarım milyon öğretmenimizin pratikteki tek yol göstericisi, Milli Eğitim Bakanlığımızın da başlıca performans ölçütüdür.

Bu anlayışın temelinde, müfredatı oluşturan binlerce ünitenin eksiksiz öğrenileceği, sonra da bunların birbirlerine kopuksuz bağlanarak "bütün"ü oluşturacağı ve böylece yaşama hazır hale gelineceği gibi bir varsayım vardır. Gerçek ise her zaman olduğu gibi farklıdır.

Üniversite bitirmiş rastgele 1000 kişi arasında ondalık kesir çarpımında virgülün yerinin nasıl belirleneceği, çeyrek pastanın üç tam bir çeyrek kişi arasında nasıl pay edileceği, Yeşilköy'de hangi anlaşmanın yapıldığı, dünya ekseninin eğikliğinin neye, nasıl yol açtığı vb gibi basit temel bilgilerden oluşan bir "okur-yazarlık sınırı saptama sınavı" yapılsa, acaba %20'den daha fazla kişi on üzerinden beş numara alabilir mi?

Liseyi yıllar önce bitirmiş kişilere değil de, halen lise son sınıflarda okuyan öğrencilere, sınavlarda sorulduğu için belletilen sorular dışında kalabilecek yukarıdaki sorular sorulsa, acaba başarı daha yüksek olur mu?

Her iki durumda da sonucun, çocuk ve gençlerimizin

okullarda işe yarar şeyler öğrendiklerini zannedenler için çok üzücü olacağını tahmin etmek güç değildir.

Nasıl öğrendiği (öğrenme stili) hakkında, değil öğretmeni, ana-babası ve kendisi dahi bir bilgi sahibi olmayan çocuklara bir şey öğretmeye kalkmanın imkânsızlığını artık görebilmeliyiz.

Öğrenme stili ve ilgi alanı bilinmeyen bir çocuğa bir şey öğretmenin ne kadar küçük bir olasılıkla mümkün olabileceğini bilenler için yukarıdaki performans tahmini şaşırtıcı değildir.

Bir bütüne ait olsalar da ayrı ayrı zamanlarda ayrı ayrı öğreticiler tarafından ve ayrı ayrı verimlerde belletilen bilgi parçalarının bir araya gelerek bir bütünü oluşturma olasılığı, rüzgârın savurduğu bir yapbozun yine rüzgâr tarafından yerli yerine oturtulması şansı kadardır.

Öğrenme süreci konusunda azıcık deneyimi olanların bile iyi bildiği bir başka gerçek vardır: öğrenilmesi istenilen bir bilginin ya da kazandırılmak istenen bir davranışın öğrenciye verilebilmesi için akla gelebilecek en düşük verimli yol, "söylemek" ve bunların "akılda tutulup istenildiğinde hatırlanmasını istemek"tir. Halbuki eğitim sistemimizin %90'ının kullandığı metot budur ve "dersi anlatmak"tan ibarettir.

Rastgele bir araya gelen bir dizi insanın ayakkabı numaralarının, ceplerindeki para miktarlarının, evlerinin büyüklüğünün ya da ahlaki değerlere bağlılıklarını ölçütlendirebilecek göstergelerin "normal" dağılıma uyduğu bilinir. Benzer biçimde, bir sınıfa toplanan belirli sayının üstündeki çocuğun "öğrenme isteklilikleri" de normal dağılım uyarınca dağılır. Bu, bir sınıftaki çocukların %7'si ka-

darının öğrenme isteklililiklerinin, geri kalanlarınkilerden çok daha büyük olması demektir.

Daha da açıkçası, bu %7'lik kesimin bir şey öğrenmesi için herhangi bir çaba gösterilmesine ihtiyaç yoktur. Bu gibiler çevrelerindeki her türlü imkânı kullanarak yüksek öğrenme yetenekleri dolayısıyla kolayca öğrenirler. Bu öğrenciler kısa süre içinde öğretmen ve diğer öğrencilerce tanınırlar.

Kalabalık sınıflarda hemen kendini gösteren bu çocuklar, "ders anlatma" (yani söyleme) denilen ve kendileri dışında kalan öğrencilerin %93'ü açısından hiç bir şey ifade etmeyen yöntemle dersler işlenirken öğretmenlerin her sorduklarına cevap verirler. Öğretmenler de böylece, "anlattıklarının" sınıfın tamamı tarafından öğrenildiği gibi bir sonuca varırlar. Gerçekte ise %93'lük kesim bir şey öğrenmemektedir.

Acı gerçek budur. Bu gerçek —belki veliler de dahil olmak üzere— eğitimin tüm taraflarınca bilinmektedir. Fakat bu gerçeği kimse kimseye söylemeye cesaret edememekte, bunun alternatifinin sorulacağı korkusuyla "kralın çıplak olduğu" söylenememektedir.

Evet kral çıplaktır. Çocuk ve gençlerimiz, bu denli emek ve umut harcadığımız halde, temel varsayımlarımızın ve bunlara dayalı yöntemlerimizin yanlışlığı nedeniyle işe yarar şeyler öğrenememektedirler.

Eğitim konusunda konuşmayı ve hareket etmeyi kendi tekelinde sayan, koşullandırmaya yönelik bilgileri çocukların kafalarına tıkıştırmayı eğitim bilimi olarak topluma kabul ettirmiş sınıf ise bu oyunun bilimsel aktörleridir.

Eğitimi niçin yapıyoruz? Her gün eskiyen bilgiler karşısında karatahta ya da bilgisayarla, ama illaki "öğretme" yoluyla bu çocuk ve gençlere verdiğimiz bilgiler ne işe yarıyor? Kendi doğrularımızı tek doğru olarak verirken, başkaları da kendi doğrularını —üstelik daha süratle— veriyorlar.

Böylece oluşan doğru kutupları, laik-müslüman, Türk-Kürt, sağcı-solcu, Alevi-Sünni, işçi-işveren formaları altında çatışıyorlar. Bunun önüne sekiz yıllık eğitimle geçilebilir mi?

Her sorunun nedeni olarak "eğitim"in gösterilmesi doğrudur. Ama acaba eğitim nedir? Bin yıl önceki eğitimle yüz yıl önceki ve bugünkü eğitim hangi ihtiyaçlara yöneliktir. Eğitim, basmakalıp ve tartışmaya kapalı olarak önümüze koyulan "istenen bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırma süreci" midir?

Bu konularda soruları sormaya cesaret gösterdiğimiz, bunların cevaplarını karışık olmayan zihinlerle verebildiğimiz; eğitimi, o sürecin taraflarının söz ve eylem hakları olan bir alan olarak görmeye başladığımız takdirde düzelme başlayabilir.

"KUŞKUSUZLUK" (EZBER) HER TÜR İRTİCANIN KAYNAĞIDIR!

Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana açık ya da örtülü biçimde hep gündemde kalmış belki de tek konu "irtica"dır.

Arapça "rücu" (geri dönme, eskiyi isteme) anlamındaki bu sözcük, Osmanlı'nın dini esaslara dayalı toplum yaşamını geri getirme isteği olarak pratik içerik kazanmıştır.

Konuya ideolojik bağlam dışında bakılırsa "irtica"nın, dine dayalı düzen isteği değil, belirli bir dine dayalı olarak yaşamak isteyenlerin, böyle yaşamak istemeyenlere baskısı olduğu, toplumun ortak yaşam alanlarındaki kuralları, sadece belirli bir inancın kurallarının belirlemesi yönündeki baskısı olduğu anlaşılacaktır.

Halbuki, ortak yaşam kesitleri dışındaki alanlarda herkes inancına uygun yaşayabilmeli, ortak yaşam alanlarında ise çeşitli inançlardan bağımsız kurallar üzerinde uzlaşılabilmelidir. Bu bağımsız kuralların en mükemmel kurallar olması gerekmez, sadece üzerinde uzlaşılmış olması yeterlidir. Laik toplum yaşamı içinde inançların korunabilmesi ancak bu şekilde mümkündür.

Laikliğin böyle değil de, herkesin, toplum yaşamının her alanında, tüm inançlardan arındırılmış olarak yaşaması biçiminde anlaşılması halinde, herkesi belli bir inanç doğrultusunda yaşamaya zorlamak demek olan irticanın

bir başka türü ortaya çıkmış olmaktadır. Birincisine din temelli irtica denebilirse, ikincisine de laik temelli irtica denmesi gerekir. Yani bir anlamda bu defa laiklik bir yeni din olarak ortaya çıkmakta ve herkesin bu yeni dine biat etmesi istenmektedir.

İki irtica türünün de ortak yanı "tek doğrulu" olmasıdır. Kendi dışındaki doğrulara kapalı olunmasını istemekte, kendi yaklaşım yolunun sorgulanmasını, bundan kuşkulanılmasını yasaklamaktadır.

Karmaşık bir aritmetik ifadenin sadeleştirilmesinde olduğu gibi ifadeyi karmaşık hale getiren terimlerden sıyrıldıkça, irticanın temelindeki çekirdeğe varılmaktadır: kuşkusuzluk!

Ezberleme (yürektenlik), bir bilginin "değişmez tek doğru" olarak benimsenmesi, öyle olduğuna ilişkin kalben duyulan güvenin akıl yoluyla tahkik edilmeyişidir. Merak kökenli kuşku ile birleşik olmayan her bilgi "yürekten bilgi" olup, "yürektenlik" bir öğrenme yöntemi olan "akılda tutma (belleme)" değildir. (Farsça yürekten demek olan ezber'in İngilizce'deki karşılığı by heart, Fransızca'daki ise par coeur'dür.)

Ezber denilince genel olarak akla hemen okul gelir. Gerçekte ise, kuşkusuzluğun telkin edildiği her durum, her kurum birer ezber kaynağıdır.

Kavrama daha da net bakılırsa, kuşkuyu ortadan kaldırmaya yönelik her girişim ezber için bir alt yapı hazırlar.

Çocuğun aile içindeki yaşamında, kuşkusuzluk yani ezber, ana-babanın yaşamlarını kolaylaştırıcı bir araç haline gelir. Anne ve/ya babasının her söylediğinin niçin öyle

olduğunu, davranışlarının tek doğru davranış olup olmadığını sürekli sorgulayan bir çocuğa dayanmak güç görünebilir. Bunun yerine, tırnakları kesilmiş bir ev kedisi gibi, kuşkuculuğu yani merakı bastırılmış bir çocuk tercih edilebilir. Onunla yaşamak daha kolaydır. Hele, bunun üzerine biraz da itaat sosu dökülürse istenen ideal çocuk bulunmuş olur. Halk arasında bu tür çocuklara ayıp olmasın diye "köşe yastığı" değil "uslu" denilir.

Aile tarafından uygulanan bu kuşkusuzlaştırmaya doğal olarak okul kurumu da uyar ve öğretilenlerden kuşku duyulmamasını eğitim yaşamının bir numaralı kuralı olarak ilan eder. Okuldaki ezberin kaynağında işte bu uyum vardır.

Aile ve okul eğitiminin yanısıra, toplumun eğitim kurumları olan kitle iletişim araçları, çeşitli sosyal gruplar da kuşkusuzluk ilkesini benimsemek zorundadırlar.

Bu zincirleme tepkimenin en talihsiz ürünü "inançtaki kuşkusuzluk"tur. Yıllardan beri "inanç" ve "kuşku" bir araya gelemeyecek iki zıt kavram olarak takdim edilmiştir. Gerek "ilim" gerekse "bilim" ehilleri, toplumu bu iki kavramın çatışmasının kaçınılmazlığına koşullandırmışlardır. Her iki taraf da kendi doğrularının mutlak ve tek olduğuna inanmış, kendi yandaşlarını da buna koşullandırmıştır.

İnanç bir defa doğan ve öylece süren bir olgu olduğu takdirde bu "kör inanç"tır. Kuşku ile sürekli olarak test edilen ve giderek daha üst formlara varan bir inanç ise kuşkuyla "bütünleşmiş"tir. Aynen iki ayrı renk ipliğin birlikte sıkıca sarılarak yeni bir iplik oluşturması gibi!

İnanç ve kuşkunun "bir" değil ama bir "bütün" olduğunu, bırakınız yanyana gelmemeyi, ayrı olmamaları gerek-

tiğini kavramalı, bu yeni anlayışın yaratacağı barış ortamını gerçekleştirebilmeliyiz.

Şimdi bir soru: tek doğruluğa bu denli koşullandırılmış bir toplumda "...dir"lerden kurtulup "... mi?"lere nasıl geçeriz?

Her tür fanatizmin, her tür tek doğrululuğun, her çatışmanın kaynağında kuşkusuzluk yani ezberin olduğunu, toplumun tüm yaşam kesitlerini (sanayide, sanatta, bilimde, eğitimde ve her yerde) bir tümör gibi sarmış bulunan ezberden kurtulabilmenin ön koşulunun, bu konuda genel bir duyarlık yaratmak olduğunu nasıl anlatabiliriz?

Dinsel fanatizmle başa çıkabilmenin yolunun, fanatizmin kaynağı olan kuşkusuzluk yani ezberle mücadele olduğunu, bu işlerin tüm ilgililerine acaba nasıl anlatabiliriz? İşte mesele budur ve ülkemizin tüm akıllı insanları buna kafa yormalıdırlar. Ama tek doğrulu biçimde değil!

KUŞKUSUZLUK ZIRVA ÜRETTİRİR!

Aile içinde ve okulda yetiştirilirken, çocuklarımızın kazanması istenen özelliklerden birisi herhalde "doğruları bilip dile getirebilme" becerisidir. İşte bu yüzden bütün okul sistemi "doğruları bilmeye" dayandırılmıştır.

Kurbağanın sindirim sisteminin kesiti, Mohaç Meydan Savaşı'nda kaç kişinin öldüğü, bileşik kesrin sol yanındaki sayının adı ve birkaç on yıla varan "öğretme" süresi boyunca bunlara benzer bir takım "doğrular" boyuna öğretilmeye çalışılır.

Bu doğrular öğretilirken söylenmeyen, ama bunlardan daha kuvvetle doğruluğu telkin edilen başka iki "doğru" ise, "doğruları bilmenin, medeni insan olmanın ön-koşulu olduğu" ve "doğruların tek olduğu, iki farklı şeyin aynı anda doğru olamayacağı" yolundadır.

Çocuklarımız, kurbağa, Mohaç ve bileşik kesirlerle ilgili doğruları pek öğrenmeseler de, hepsinin on üzerinden on numara alacağından şüphe edilmemesi gereken ortak bilgileri, bu iki sonuncusudur. Üniversitelerde "sağcı" ve "solcu" çocuklarımızın ölesiye dövüşmelerinin zihinsel temelleri, bu örtülü öğretilere dayanmaktadır.

Çocukluktan gençliğe adım atılıp, öğrenilen doğrulara dayalı düşünceler dile getirilmeye, savunulmaya, bunlara taraf olmaya ve hele bunlar kamuoyu belleğinde yer edecek yaygınlıkta dile getirilmeye başlanınca, her yazıp söylediğimizin bir öncekiyle tutarlılığı denetlenmeye başla-

nınca, şu iki yoldan birisi —ya da bileşimi— kullanılmaya başlanır.

Doğruların, onları çevreleyen koşullara bağımlı oldukları, o koşulların varlığından sürekli olarak kuşku duyulması gerektiği, ancak ahmaklar ve cesetlerin doğrularının değişmediğini ya da değişmez Tanrısal doğruların ancak O'nun tarafından bilinebileceğini alçakgönüllülükle kabullenmek bir yoldur.

İkinci yol ise, "ben yirmi yıldır hep aynı şeyi söylerim" şablonudur. Bu durumda yapılması gereken, eski doğruları yeni durumlara uydurabilecek ek kavramlar bulmak, ne demek olduğu belli olmayan süslü sözler söylemek, eski doğrunun yanlış anlaşıldığını iddia etmek, yani kısacası zırvalamaktır.

"Kuşkusuzluk", belirli bir meslek ya da ilgi alanına özgü değildir. Kuşkusuzluğun hiç bağdaşmayacağı sanılan bilim alanı en başta olmak üzere, politika, düşün alanı, sanat, gönüllü hizmet gibi dallarda kuşkusuzluk son derece yaygındır. Bu alanlarda uzun yıllar boyunca kalan insanların önemli bir bölümünün savunularına, sözlü ya da yazılı ifadelerine dikkat edilirse, çabanın daima evvelce ifade edilenlerle tutarlı kalma yönünde olduğu görülecektir.

Eğer bunlar çıkıp, "şu anda dile getirdiklerim, sahip olduğum bilgiler ve mevcut koşullarla sınırlıdır, bunları zenginleştirmek için çaba içindeyim; dile getirdiklerimin geçerlik alanını genişletebilmek için katkılara ihtiyacım var" diyebilseler, ortak akıl yolunda önemli bir adım atmış olacaklar ve büyük bir olasılıkla çok değerli sonuçlara varılmış olacaktır.

Kuşkusuzluk, toplumumuzun bir numaralı sorunudur.

Doğrularımızdan kuşkulanmamanın, bunların değişmez olduklarının en yoğun öğretildiği yerler okullarımızdır. Bu biçimde koşullandırılan genç beyinler, kendi doğrularını ölesiye savunmayı bir marifet saymaktadırlar.

İrticanın—her türünün—kökeninde kuşkusuzluk, duyduğuna yüreğinden başka kanıt aramamak, böylece zihinlerde oluşan sanal çatışmasızlık ortamında yaşama arzusu yatmaktadır.

İrtica ile mücadelenin formülü, kuşkusuzlukla mücadeleden geçmektedir.

"KÜTÜPHANE"DEN "EĞİTSEL KAYNAKLAR MERKEZİ"NE!

Geleneksel "okul kütüphanesi", kitap, dergi, CD, video film, bilgisayar, ses kaseti, gazete gibi basılı ya da görsel-işitsel malzemelerin bulundurulduğu, öğrenci ve öğretmenlerin de çeşitli ders ihtiyaçlarını bu yolla karşıladığı bir yerdir.

Eğitsel Kaynaklar Merkezi—EKM (Educational Resource Center) ise, kütüphaneyi de içeren, ama ondan çok daha farklı bir yerdir. EKM'nin ne olduğunun anlaşılabilmesi için "eğitsel kaynak" kavramının açıklanması gerekir.

"Eğitsel kaynak", bir eğitsel hedefe erişmek için yararlanılabilecek "akla gelebilecek her şey"dir.

Bir ameliyathane, bir kolleksiyon, bir havaalanı, uçak seyahati, botanik ya da hayvanat bahçesi, il veya ilçe kütüphanesi, bir bilgisayar yazılımı, bir internet adresi, özel bir konuda deneyimli bir kişi ya da bizzat deneyimlenecek bir "durum" olabilir. Daha öz bir deyimle, bir konuda bilgi, beceri, tutum ya da davranış kazanmaya doğrudan veya dolaylı yardımı olabilecek herşey bir "eğitsel kaynak"tır.

Eğitsel kaynak, tek başına anlaşılması güç bir kavramdır. Bu kavramı daha iyi kavramak için "senaryo temelli eğitim" kavramının iyi anlaşılması gerekir.

Senaryo, öğrenilmesi arzu edilen bir konunun, içine yerleştirilmiş olduğu dış kabuk ya da gözeneklerine emdirildiği bir süngerdir. Örneğin; öğrenilmesi istenilen konu, "sigara ve sağlık" gibi bir konu ise, akciğerlerinden ameliyat olacak bir sigara tiryakisinin ameliyatının gözlenip raporlanması iyi bir senaryodur. Bu durumda izin alınarak izlenecek bir akciğer ameliyatı mükemmel bir "eğitsel kaynak"tır.

Fizikte çarpışan kütlelerin hızlarını değiştirdiğinin kanıtlanması için karatahtaya çizilecek şekiller ya da daha iyisi bu çarpışmayı hareketli olarak betimleyen bir bilgisayar yazılımı birer eğitsel kaynaktır. Ama daha da iyi bir eğitsel kaynak, bir bilardo salonundaki bilardo oyunudur.

Böylece, yaşam içindeki her şey bir "eğitsel kaynak" olarak kullanılabilir.

Bir EKM, işte bütün bu imkânların;

(a) Ya betimsel şeklini (kitap, dergi, CD, internet adresi yoluyla)

(b) Ya gerçeğinin nere(ler)de bulunabileceği bilgisini içinde barındıran bir yerdir.

EKM, derslerin işlenmesinde kullanılabilecek "her şeyin" nerede, nasıl bulunabileceği, hangi koşullarda bunlardan yararlanılabileceği bilgisini içeren bir yerdir.

Her öğretmen ve öğrenci, eğitsel kaynak olarak yararlanılabilecek bir "şey" ya da "durum" ile karşılaştığında bunu EKM'ye bildirir ve böylece EKM giderek zenginleşir.

Okullarımızın kütüphanelerinin bu hale getirilmesi, 2000'li yılların başlıca eğitim yöntemi olacağı belli olan

"senaryo temelli eğitim" açısından önem taşımaktadır.

Eğitimin okul duvarları dışına taşınabilmesi, konuların gerçek durumlar içine gömülü olarak öğrenilebilmesine, bu da "durumlar"ın adreslerinin—en genel anlamıyla adres—toplu ve kolay erişilebilir biçimde el altında bulundurulmasıyla mümkündür.

LÜTFEN ÖĞRENCİLERİ SEVMEYİNİZ, ONLARI SAYINIZ...

Okulların açıldığı günlerde, hemen her yerde dikkat çeken pankartlarda, eğitimin öğrencileri sevmekle başladığı yazılıyor. Eğer bunlar belirli bir talimatla yazılmıyorsa, bu denli yaygın olarak dile getirilen bu duygunun analizi çok ilginç olur.

Pankartlarda yazılan bu yargı, muhtemelen eğitim denilince akla gelen kavram olan "öğretme" işinin yanlışlığını bir şekilde hisseden, ama bu denli yaygın olduğu için de yanlışlığına ihtimal vermeyen eğitimciler tarafından yazılıyordur.

Okulda yapılması gereken iş öğretme değil öğrenmedir. Öğretmen denilen kişinin doğru adı ise "öğrenme ortamı hazırlayıcısı, koruyucusu, geliştiricisi"dir.

Öğretme ve öğrenme o denli zıt iki olgudur ki, birisi varken diğeri mevcut olamaz. Öğrenme, yalnızca insan değil tüm canlıların, ilk var oluşlarından bu yana yaşamlarını sürdürme konusundaki mücadelelerinin sonunda kazandıkları ve hala da kazanmayı sürdürdükleri bir beceridir.

Her canlı türü öğrenme konusunda hayranlık uyandıracak teknikler geliştirmiş, daha doğrusu bunları geliştirebilenler süzülerek bugünlere erişmiş, diğerleri elenmiş yok olmuşlardır.

Öğretme ise, farklı bir olgudur. Yalnız insanlar değil, öğrenme konusundaki denetimi kendi güdülerinin dışındaki etkenlere bırakabilen diğer canlılar da, tekrar, ceza, ödül gibi yöntemlerle—ki hepsi de bu canlılara saygısızlıktır—öğreticilerin arzuladıkları davranışları gösterirler. Bunlara eğitilebilir, öğrenmenin denetimini kendi dışındakilere bırakmayanlara da vahşi deniliyor... Aslına bakarsanız, vahşi hayvanlar dahi korku yoluyla öğreniyor, daha doğrusu bize öğrenmiş gibi yapıyorlar.

Bu hayvanların yaptığı da bir çeşit uyumdur ve kendilerini koruyup yaşamlarını sürdürebilmek için, tehdit kaynağının istediği biçimde davranmaktadırlar.

Desmond Morris "Hayvan-İnsan Sözleşmesi" adlı kitabında, insanoğlunun, çok önceleri var olan bu sözleşmeyi bozduğunu, bunun da fazla zeki olmasından kaynaklandığını söylüyor. Bu doğru bir tanı değildir. İnsanoğlu fazla zeki olduğundan değil, burnunun ucunu (yani kendi yaşamından sonraki zamanları) göremeyecek kadar akılsız ve görse de aldırmayacak kadar bencil olduğu için sözleşmeyi bozmuştur.

Öğrenmiş "gibi" davranan hayvanların gerçekte öğrenmediklerinin kanıtı, tehdit koşullarından farklı durumlarda (yani kendisine öğretildi sanılan durumların dışında), bize göre anlamsız, kendine göre ise anlamlı davranışlarda bulunmasıdır.

İnsanların eğitiminde kullanılan "öğretme" yönteminin sonuçları da tamamen benzerdir. Nitekim bunun farkında olan eğitimciler, öğretilen bir bilgi, beceri, tutum ya da davranışın, bir başka duruma transfer edilip edilmediğine bakarak öğrenmenin etkinliğini ölçmeye çalışmaktadırlar.

Öğretme, içinden su akıtılmak istenen ama üzerinde delikler bulunan bir boru gibidir. Nasıl ki bu delikler bulunduğu sürece su akıtılamazsa, öğretme olgusu devam ettiği sürece öğrenme olgusu da meydana gelemez.

Geleneksel eğitim felsefesi eğitimi, kişilerin istendik bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazanması biçiminde tanımlıyor. Buradaki anahtar sözcük, "istendik" sözcüğüdür. Çağdaş eğitimin tanımında ise bu sözcüğün yerine, "kendi gereksindikleri" sözcüğü geçmiştir.

Geleneksel eğitimin babalarından birisi denilebilecek olan Bloom dahi, öğrenmenin ancak kişinin kendi isteği arttıkça gerçekleşebileceğini kabul etmekte, bunun için de yöntemler tarif etmektedir.

Çağdaş eğitim yönünde atacağımız adımlar mutlaka bu noktadan başlamalı, öğretmenler, çocukların ilgi alanlarındaki gereksinimlerini kendilerinin karşılayabilmeleri için onlara yardımcı olmalı, uygun öğrenme ortamları oluşturmalıdırlar.

Bu, insana saygının bir gereğidir. Kişiye "rağmen" kendi doğrularımızı öğretmek, sevgiyle telafi edilebilecek bir kusur değildir. Bu yüzden lütfen çocuklara saygı duyalım. Bu yeterlidir.

NECC '98

National Educational Computing Conference (Ulusal Bilgisayar Destekli Eğitim Konferansı) 22-24 Haziran 1998 tarihleri arasında San Diego'da toplandı. Bir önceki yıl Seattle'da toplanan 7200 eğitim ilgilisinin benzeri bir kalabalık bu konferansta da vardı.

Aynı andaki yaklaşık 50 paralel oturum halinde çalışan konferansın başlıca iki konusu sınıfta teknoloji kullanımı ile senaryo temelli ders işleme idi.

Eğitim sistemimiz açısından özellikle üzerinde durulması gereken, parçalanarak kavranması imkânsız hale getirilmiş müfredat ünitelerinin tekrar senaryolar halinde bütünleştirilmesi konusuydu.

Kitap yazanlar ya da üniteleri sınıfta işleyen ve bunu öğretmen merkezli olarak yapan öğretmenler açısından kolaylık sağlayan bu "parçalama" geleneği, eğitimin esas hedefi olan öğrenciler açısından bakıldığında tam bir anlaşılmazlık kaynağıdır.

Günümüzde hemen her sektörde üzerinde düşünülmekte olan "süreç odaklılık" eğitimde de gündemdedir. Konuları parçalayarak kendilerine uygun hale getiren eğitim sınıfı, bir bütün olarak algılanması gereken olayları kavrayamayan öğrencileri başarısız olarak değerlendirmektedir.

NECC '98 sırasında gözlediğimiz, Amerikalı öğretmen-

lerin de benzer eğilimleri taşıdıkları, aralarında ancak az sayıda öğretmenin bu bütünlüğün korunmasının ne denli önemli olduğunu fark ettiğiydi.

Bir kısım eğitimcinin, bilgisayar ve interneti ders işlemenin tek yolu olarak görmesi bu eğilimle birleştiğinde, sorunun daha karmaşık hale gelebileceğini görmek zor değildir.

Bu konferanstan alabileceğimiz mesaj nettir: Dünyanın bu ileri ülkesinde, bütün teknoloji desteğine karşın eğitici sınıf hala "bütünleri parçalama" yoluyla ders işlemeyi sürdürmektedir.

Az sayıda "farkında" eğitici ise böylesine büyük bir konferansın ağırlığının en az yarısını "parçaları bütünleştirme"ye vermektedir. Senaryo temelli ders işlemenin temelinde yatan gerçek budur.

Ülkemizde senaryo temelli ders işleme henüz çok az sayıda okul tarafından benimsenmiştir. Bunların bir bölümünde ise "senaryo", basit kurgulardan ileri gidememektedir. Fizik, matematik gibi derslerde sorulmak istenenleri basit kurgular içine yerleştirmenin senaryo demek olmadığına, gerçek senaryonun yaşamda rastlanan ve yalnızca belirli bir dersi değil, hemen bütün alanları kavrayan bir "kompleks" olduğuna burada tekrar işaret edilmelidir.

Okullarda çocuk ve gençlerimizin derslerdeki olağanüstü meraksızlığı, aslında bize çok şey söylemektedir. Bu meraksızlık bir ölçü aleti gibi, bizim müfredat tasarımındaki başarısızlığımızı göstermektedir.

Dünya, parçalayarak ders işlemenin yanlışını görmeye

başladı ve bunu büyük konferanslara konu yapacak kadar önemsiyor.

Eğitim sorunlarını yeniden tanımlamayı henüz düşünmemiş toplumumuzda acaba bu konunun gündeme gelmesi ne kadar zaman alacaktır?

NİTELİĞİMİZİ AŞAN İŞLER!

Her faciadan sonra gazetelerde konu ile ilgili (çoğu da ilgisiz) kişilerin yorumları, eleştirileri ve ileriye dönük uyarıları yer alır.

Bazen de herhangi bir facia olmadan, alınması gerekli önlemlerle ilgili öneriler yapılır.

Bütün bunlardan sonra facialar olunca durum, insanımızın "vurdum duymazlığı" ile açıklanır ve mesele biter.

Acaba mesele bu kadar basit midir? İnsanımız dışarıdan bakan bir gözlemcinin vardığı yargıda olduğu gibi gerçekten vurdumduymaz mıdır?

Senede birkaç bin insanını trafik kazalarında kaybeden, aynı yerde peşpeşe olan depremlerde binlerce insanı yıkılan binaların altında kalan, grizu patlamaları, göçükler, maden kazaları rutin hale gelen ülkemizde insanlar basit bir yargıyla vurdumduymaz olarak nitelenemez.

Bu felaketlerden üzülmeyen, bir şey yapmak için yüreği çarpmayan bir insan —hangi milletten, hangi inançtan, hangi görüşten olursa olsun— bulunabilir mi? Bu teşhis doğru değildir. İnsanımız, (ve genellikle bütün insanlar) vurdumduymaz değildir. Olaylara üzülürler, bir şeyler yapmak isterler. Bunu kanıtlamak kolaydır.

Vurdumduymazlık "konuya bağımlı" olamaz, olsa olsa bir karakter özelliği olarak "konudan bağımsız" olarak mevcut olabilir.

Trafik kazalarına ve depremlere karşı duyarlı bir insanın (ve toplumun), benzer şekilde grizu patlamalarına karşı da duyarlı olması hiç de garip bir tutum değildir.

İnsanlarımızın duyarlı oldukları, görevlerini ihmal etmedikleri alanlarla, vurdumduymaz göründükleri, görevlerini yapmadıkları alanlara dikkat ediniz. Acaba bunları inceleyerek bazı sonuçlara varamaz mıyız?

Kimsenin birbirini ihmalcilikle suçlamadığı, insanların üzerlerine düşen görevleri doğru dürüst yaptığı işler yok mudur?

Yapımı, karmaşıklık içermeyen, yoğun bilgiye, çok yönlü iletişime dayanmayan, çeşitli sorunları kendi aralarında birleşip yeni görünümlü meseleler üreterek, karşısındakileri bunları çözmek durumunda bırakmayan işleri beceremediğimizi, bu konularda vurdumduymaz olduğumuzu kimse iddia edebilir mi?

Daha somuta indirgemek gerekirse, depremlerde tek katlı evlerimiz değil çok katlı apartmanlarımız çöker.

Yer yüzeyindeki kömür madenlerimizi işletirken fazla kaza olmaz.

Köy yollarında trafik kazaları çok nadir olur.

İlkokul eğitimimiz, orta ve yüksek öğretime göre daha az kötüdür.

Pervaneli uçaklarımız jetlerimize nazaran daha güvenlidir.

Köy ekmeklerimiz, diğer yiyeceklerimizden daha hijyeniktir.

Konfeksiyon ürünlerimiz, yerli otomobillerimizden daha kalitelidir.

TV spikerlerimiz edilgen sözcükleri daha kolay söyleyebilmekte, diğerlerine dilleri zor dönmektedir.

Daha bir çok sayıda örnek yoluyla basit işleri, karmaşık işlerden daha iyi yapabildiğimiz görülebilir.

Her toplumun ortalama nitelik düzeyi, o toplumun başarıyla uğraşabileceği işlerin de üst sınırını belirler.

Burada nitelik düzeyi ile kastedilen kavram, bir toplumu oluşturan kişilerin zekâ, bilgi-beceri, ruh sağlığı ve ahlak düzeylerinin ortalamasını ifade etmektedir.

Bu, kural gibi ortaya konulan yargının bir yaptırımı var mıdır? Nitelik düzeyinin belirlediği sınırın üzerindeki bir iş yapmak isteyen kişi (ve toplumu), bu teşebbüsünden caydırabilecek bir kanun, bir örgüt yoktur. Örneğin, nitelik düzeyi neşterle ameliyat yapmaya yetebilen bir cerrah, laserli bir neşterle iş yapmaya kalkarsa, bir süre sonra aletinin kalibrasyonunu temin edecek teknik destekten yoksun olduğu için iki şeyden biri olacaktır: Ya çevresinde bir alet çöplüğü oluşacak ve onun maliyetini hastalarına fatura edecektir (fatura mecazi anlamdadır, yoksa normal fatura adeti değildir) ya da ayar dışına kaçmış aletle insanlara zarar vermeye başlayacaktır.

Kişiler ve toplumlar bu nedenle uğraşmak istedikleri işlerin nitelik gereksinimlerine dikkat etmeli ve nitelikleri arzularının gerisindeyse ya o sevdadan vazgeçmeli ya da niteliklerini geliştirmeye çalışmalıdırlar. Deprem kuşağı üzerinde oturmak isteyen bir toplum ya çok katlı binadan vazgeçmeli, ya da bilgi-beceri ve ahlakını geliştirmeye çalışmalıdır.

Hızla değişen ama gittikçe daha karmaşık, yönetimi daha zor hale gelerek değişen günümüz koşullarında, ül-

kemizin gittikçe daha içinden çıkılmaz belalarla karşılaşması ve daha da beteri bunlarla başa çıkamayışı rastlantısal değildir.

Kitle iletişim araçlarının, her olan biteni anında ilettiği Dünya'da insanımız bir çeşit dolduruşa gelmiş, kendisini, nitelik düzeyinin çok üzerindeki işlerle haşır neşir halde bulmuştur.

Nitelik düzeyi yüksek toplumların kullandığı eşyayı günlük kullanımına girmiş gören insanımız durumunu yanlış değerlendirmiş, kendisinin de onları yapan toplumlarla bir farkı kalmadığını zannetmiştir.

Eskiden masasına vazo içinde çiçek koyan bürokratımız, şimdi fonda bilgisayar olmadan resim çektirmemekte ama bilgisayarı hala "düğmesine bir basılınca, her türlü bilgiyi veren" sihirli kutu sanmaktadır.

Avrupa topluluğuna alınmak istemeyişimizi, bu nitelik düzeyi farklılığı yerine müslümanlığımızla izah etmeye çalışanlarımız, Türkiye'nin giderek büyük bir güç haline geldiği palavrasıyla bu acı fakat yol gösterici gerçeğin anlaşılmasını güçleştirmektedirler.

Nitelik düzeyi, arzularının gerektirdiği niteliğin gerisinde bulunan kişi ve toplumlar, yaptıkları her işe bu nitelik farkının olumsuzluklarının damgasını basmaktadırlar. Bu rastlantı değildir.

Önümüzde yalnızca iki seçenek vardır: Mevcut nitelik düzeyimize karşı gelen yaşam düzeyine razı olup onun üzerindeki işlerden vazgeçmek ya da niteliğimizi geliştirmek.

NİTELİK DOKUSU KONUSUNDA DUYARLILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ

Dünya ile aramızdaki duvarlar kalktıkça gelişmiş ülkelerle bizi ayıran değerler berrak olarak ortaya çıkıyor ve haklı olarak da biz bunlara sahip olamamanın üzüntüsünü, biraz da —haklı olarak— kıskançlığını duyuyoruz. İnsan hakları, demokrasi, toplum kesimleri arasındaki uzlaşma, akılcılık gibi değerler bunlardan yalnızca birkaçı.

Başta siyasi partiler olmak üzere toplumumuzu yönetip yönlendiren kuruluşlar, bu değerlere sahip olma konusunda kâh özlemlerini, kâh şikâyetlerini dile getiriyorlar.

Ama acaba bu özlemlerin gerçekleşmesi mümkün müdür? Ya da bugünkü şartlar altında mümkün müdür? Ya da bu değerlere sahip olmamızı önleyen nedir, nelerdir? Önce birincisine cevap: Hayır, bu şartlarda bu değerlere sahip olmamız ne yazık ki mümkün değildir. İkinci sorunun cevabı ise "toplumumuzun nitelik dokusu"nun yetmezliğidir.

"Nitelik" deyimi ile zekâ, bilgi-beceri, ahlak, beden ve ruh sağlığı; "doku" ile de toplumu oluşturan bireylerin değişik niteliklerinin oluşturduğu örgü kastedilmektedir.

Bu tanı nedeniyle zekâsı, bilgi-becerisi, ahlak ve aklibedeni sağlığı yerinde olan bireyler alınganlık göstermemelidir. Burada sözü edilen ortalama dokudur.

Bu yetersiz doku, özendiğimiz toplumlardaki herşeyi

—evet herşeyi— burada çarpıtarak, kırparak, deforme ederek taklit etmektedir. Fayansları eğri döşeyen insanımız, karakolda polis, vergi dairesinde memur, lokantada garson ya da parlementoda milletvekili olarak yapması gereken işleri eğri yapmaktadır.

Dolayısıyla sorunlarımızı çözmenin ilk adımı bu nitelik dokusunu düzeltmek olmalıdır.

Bunu yapmaksızın, yeni yasalar, yeni yatırımlar, yeni kurumlar daima yeni eğrilikler üretmekten başka işe yaramamaktadır.

Hangi geri kalmış yöremize gitseniz oralardaki insanların yeni göletler, yeni fabrikalar, yeni yatırımlar istemeleri ve politikacıların da kendilerini bu isteklere göre yönlendirmelerine demokrasi adı takılmış, gerçek demokrasinin ancak nitelik dokusu geliştirilmiş insanlar arasında var olabileceği ısrarla görmezlikten gelinmiştir.

Burada güçlük, bu gerçeğin farkında olan az sayıdaki insanın dışındaki kitlelere bunu anlatabilmesindedir. Çünkü ilk bakışta, bütün sorunların ortak elementi durumunda bir faktörün varlığına inanmak ve bunun olağanüstü etkisini takdir etmek pek kolay değildir.

Kitleleri yönetip yönlendirenlere bu gerçeği anlatabilmek kolay görünmüyor. Bunun için, kitle iletişim araçlarının toplumu uyandırmasından başka bir çare yok gibidir.

Eğitim sistemimizin çarklarına kapılmamış (yanlış olarak cahil diyoruz) insanlarımız birşeylerin farkındadırlar.

Yıllardır toplumumuza yol gösterdiğini iddia eden ve kendi kendine aydın adını takmış olan kesimin ikna edilmesi ise çok daha güçtür.

Ruh sağlığı bozuk kişilerin toplumları nerelere götürebildiğinin tarihte ve günümüzde çok örneği vardır.

Kitle iletişim araçları bunları sergilemeli, nitelik dokusunun bu bileşeninin etkisini gözler önüne sermelidir.

Benzer şekilde, zekâsı, bilgi-becerisi ya da ahlakı bozuk kişilerin toplum yaşamında ne denli olumsuzluklara yol açtığı sergilenerek toplum duyarlığı geliştirilmelidir.

İşin ikinci perdesi ondan sonra gelmektedir.

Nitelik dokusunun nasıl geliştirileceği, bu önemli gerçeğin kavranmasından sonra yapılacak iştir.

Ümit çocuklardadır.

Abuk sabuk, karışık, sözüm ona milli hedefler yönünde laf ebesi insanlar yetiştirmeyi amaçlamış eğitim sistemimizin bir an önce terk edilmesi (yerine hiçbir şey konulmasa dahi) yapılması gereken ilk iştir.

Nil nehrinin uzunluğunu, üçgenin alanını, Kadeş anlaşmasını gözünü kapatıp hatırlayabilen aydınlar yerine, yüzlerce soruna akılcı olarak bakıp, basit olarak "acaba bunlara neler yol açıyor?" diye sorabilen meraklı ortalama insanlar yetiştirmek güç değildir. Yeter ki eğitim sorunlarımızı, öğretmen maaşlarını artırarak çözmeye çalışan yaklaşımdan kurtulalım.

Önce nitelik dokusu. Yanlış kapıları zorlamayalım.

AT kapısını da, demokrasiyi de!

OKUL SİSTEMİNİN EN SAKINCALI YANI!

Geleneksel okul sistemine yöneltilen birçok eleştiri var. Toptancılık anlayışı içinde bireysel özellikleri yeterince dikkate almayışı, öğrenme yeteneğini göz ardı edip öğretme esaslı oluşu ve ders denilen ve yaşamın soyut bir modeli olan bir araç yoluyla derslerin işlenmesi eleştirileri, bunlardan yalnızca üçü —ve de bütününün reddedilmesine kadar gidebilecek üçü— dür.

Bu üçüncüsü, özellikle bizim üzerinde daha dikkatle durmamız gereken bir noktadır. Yani, yaşamın kendini, onu iyice unutturacak ve ancak çok yüksek soyutlama becerisi kazanabilmiş erişkinlerce tekrar bir araya getirilerek anlaşılabilecek derecede parçalayarak "dersler" haline getirmek, ilkel çağlardan bugünlere erişebilmiş bir garabettir.

17-18 Ekim 1997'de İstanbul'da bir seminer veren Prof. James J. Asher'in seminer sırasında verdiği bir örnek, derslerin gerçekleri nasıl çarpıtıp saçmalaştırdığını göstermesi bakımından ilginçtir. Ortaokul öğrencilerine cebir öğretmek için seçilen problem şudur: Ohio'lu bisiklet tamircisi olan Wright kardeşler (uçağın mucitleri), bir gün dükkandaki 2 ve 3 tekerlekli bisikletleri saymak isterler. Kardeşlerden birisi yalnızca pedalları sayar 18 sayısını bulurken, diğer kardeş tekerlekleri sayar ve toplam 46 sayısını belirler. Acaba dükkanda kaç adet 2 ve kaç adet de 3 tekerlekli bisiklet vardır?

Buna benzer problemler, bizim orta ve lise kitaplarımızda bol miktarda mevcuttur.

Ancak unutulan nokta, bu problemin saçmalığının göz ardı edilip, çocukların aptal yerine konulmasıdır. Doğrudan 2 ve 3 tekerlekli bisikletleri saymak varken hiç kimse pedal ve tekerleri ayrı ayrı sayıp sonra da 2 bilinmeyenli denklem kurarak 10 adet 3 ve 8 adet de 2 tekerlekli bisiklet olduğu sonucuna varmayı düşünmez.

Çocukları ilgilendireceği düşünülen bu akılsızca problem formülasyonu aslında, çok farklı anlama gelmektedir: Çocukları çok az tanıdığımızı ve eğitim yaklaşımlarımızın onları gerçekten de aptallaştırdığının farkında olmadığımızı!

Tüm fizik, kimya, matematik kitaplarındaki problemleri inceleyiniz. Şu iki kategoriden birine mutlaka girerler: ya hiç bir açıklaması olmayan problemler, ya da bisiklet probleminde olduğu gibi aptalca düzenlenmiş olanlar.

Bu yaklaşımın muhakkak ki bir nedeni vardır: O da, öğrenmenin tek yöntemi olarak, değişik problem türlerinden olabildiğince fazla örneği "tekrarlayarak" farklı bir probleme rastlama olasılığını olabildiğince azaltmaktır.

Bu tekrarlama işini iyi yapan ve de niçin tekrarlama gerektiğini sormayan öğrencilere "çalışkan" deniliyor ve bir fizik, kimya ya da matematik problemini çabucak çözebilen bu çocuklarda da "fen kafası" olduğu söyleniyor. Bu çocuklarımız derslerde sık sık sorular sorarak, değişik görüntülü (ama kökü aynı) problemleri nasıl çözeceklerini öğrenmeye çalıştıklarında, bu da "ezberin olmadığının kanıtı" olarak gösterilir.

İşte, bu kadar tekrar için anlamlı problem tasarımlamak zor olacağı için de mecburen gerçek yaşamda rastlanması mümkün olmayan problemler ortaya atılır.

Derslerin gerçek yaşamla birleşmesi ancak tekrarın ortadan kalkması ile mümkündür. Bu ise karmaşık problemleri —tekrarladığından ötürü— çözebilen kişilere değil, çocuklarımızın çok basit gerçekleri iyi anlamış olmalarına bağlıdır.

Diferansiyel denklem çözebilen, ama gerçek problemlerle karşılaştığında birinci derece denklem bile kuramayan üniversite mezunları yerine, bayağı kesirlerin çarpım kuralının niçin öyle olduğunu bilen çocuklara ihtiyacımız var.

Dersleri birbirinden kopararak vaziyeti kurtarmak (programı zamanında yetiştirmek) yerine, onları anlamlı senaryolar içine yerleştirebilen öğretmenlere, bu yapılmadığı takdirde neler olabildiğini ve de olabileceğini görebilen eğitim yöneticilerine (her düzeyde) ve elite ihtiyacımız var.

OKUMA VE SÜT ALIŞKANLIĞI

Sık sık, az okuduğumuza ilişkin yakınmalar ve bunun nedeni konusunda görüşler okur, duyarız.

Kimi, okuma malzemesinin pahalılığını, kimi niteliksizliğini, kimi de temin güçlüğünü ileri sürer. Gerçek, içine bunların da dahil olduğu bir grup sebepten kaynaklanmaktadır. Ama bu bir "grup"a ben bir tane daha eklemek istiyorum. O da, "okuma alışkanlığı" deyimiyle ifade edilen anlayıştır. Bu aslında şu demektir: Okuma işe yarıyan bir şey olmayıp, alışkanlık haline geldiği için mecburen yapılan bir iştir! Yani her gece yatmadan bir bardak ılık süt içmek gibi.

Cevap aradığı soruları bulunan bir kişinin okuma nedeni bellidir ve doğru güdüleyici de budur. "Vakit geçirmek" (ne demekse) "bilgiç görünmek" ya da "alışkanlığından kurtulamadığı" için okumak, az okumanın sebeplerinden birisi, ama en önemlilerinden birisidir.

Sorunu böyle algılamaya başlayınca, insanımızın okuma özürü için, diğerlerine ek olarak iki olası sebep ortaya çıkmaktadır: Cevap aradığı soruları azdır ve/ya sorularına cevap bulabileceği malzemesi azdır. Acaba hangi(leri) geçerlidir dersiniz?

"PIRIL PIRIL"LIK!

"Ne zaman ki toplu halde Güney'e gidildiğini görsem, içimde Kuzey'e gitmek yönünde karşı konulmaz bir arzu duyuyorum."

Bu sözler, CDC bilgisayar firmasının kurucusu William C. Norris'e aittir. ABD iş hayatına başlangıçta çok ters gelmiş bu misyoner—iş adamı hep bu bakışla yaşamış ve tek hedefi para kazanmak olarak yorumlanagelmiş iş hayatının, topluma da yararlı işlerle birleşebileceğini göstermiştir.

Ülkemizde son on yıldır giderek daha çok dile getirilen ve herkesin paylaşır göründüğü bir düşünce, nüfusumuzun "pırıl pırıl, genç ve dinamik olduğu", "bu pırıl pırıl insanların, yönetenlerin önünde olduğu", "böyle bir potansiyelle nasıl olup da süper güç olamadığımızın bir türlü anlaşılamadığı" ve dolayısıyla da "birkaç basit önlemle bunun tersine çevrilebileceği" şeklinde özetlenebilir.

Durum gerçekten böyleyse, çok ilginç, açıklanması çok güç bir gariplikle karşı karşıyayız demektir. Bu denli "pırıl pırıl" bir nüfus nasıl olup da "layık olduğu idare"yi bulamıyor?

Bunun olası yanıtı, bazı güçlerin bu potansiyelin önünü tıkamış olduğu, bunlar yoldan çekilirse Türkiye'nin derhal kalkınıp, bir patlamayla süper güç haline gelivereceğidir!

Bu durum, Norris'in "toplu halde Güney'e gitme" işini çağrıştırıyor. Acaba, nüfusumuzun "pırıl pırıllık profili" gerçekten böyle midir?

Pırıl pırıllık ne demektir? Cep telefonu kullanan, yazılarını daktilo yerine bilgisayarla yazan, seyahat ya da faks yoluyla dışarıyla temas kurmuş, birkaç finansal aracın adını öğrenmiş ve özel TV kanallarını izleme imkânına sahip insanların varlığı mı demektir?

Bu anlamsız göstergeleri "Dünya ile bütünleşmek" sanan insanların ruh hallerini anlamak güç değildir. Uzun yıllar Dünya'dan yalıtılmış olarak yaşamış insanımız, çağın imkanlarıyla biraz temas haline gelince "çağı yakaladık", "çağdaş olduk" zannetmektedir.

İnsanlarımızı kim dolduruşa getiriyor? Bütün sorunlarımızın değişmez elementi durumunda olan, "niteliği, yaşamak istediği hayatın gereksinimlerine göre çok geride olan beşeri malzeme yetersizliği" sorununu, kimler görmezlikten geliyor ve de saklamaya çalışıyor? Bunu bilerek mi yoksa ahmaklığından mı yapıyor?

Kendinden ve başkalarından gizlemek yoluyla iyileşen bir hastalık duyulmuş mudur? Hastalıkları tedavinin değişmez ilk adımı, onun varlığını kabul etmektir. Ama, hastalığı sağlık işareti saymak ayrı—ve daha tehlikeli—bir hastalıktır.

İnsanlarımız ne yazık ki pırıl pırıl değildir. "Pırıl pırıl" olanlar—her toplumda olduğu gibi—bizde de vardır. Ama onların sayısı sandığımız kadar yüksek olmadığı gibi, pırıl pırıllığın işaretleri de, o pek övündüğümüz işaretler değildir.

Bu "pırıl pırıllık" palavrasından vazgeçelim. Bizi bize övmekten —Çetin Altan'ın deyimiyle Türk'e Türk propagandası yapmaktan— vazgeçtiğimiz, yetmezliklerimizin kaynaklarını araştırmaya başladığımız gün, sorunlarımızı tanımlayabilecek, sonra da onları çözebilecek yola gerçekten giriyoruz demektir.

SAKLI "İÇERİK" !

Kendi dilini konuşmamakta bu denli direnen başka toplumlar da var mı yok mu bilinmez ama, en önemsediği alan olan eğitimin en önemsenen konusunun ne anlama geldiğini, öğrencilerin çoğunun bilmediği bir başkası olmadığı kesindir.

"Müfredat", Arapça kökenli 'müfred' (ferdi olan) sözcüğünün çoğullanmış halidir. Bir konunun, yalın (karmaşık olmayan) parçalardan oluşacak şekilde parçalanmış olduğunu anlatmak için kullanılır. Ferd (birey) sözcüğü ise, bunların gövdesi durumundadır.

Sözcüğün anlamı zamanla bu inceliğini kaybedip kabalaşmış, "içerik" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Halbuki özellikle eğitimdeki anlam, öğrenilmesi gereken konuların yapı taşları denilebilecek olan parçacıkların kümesi biçimindedir.

Günümüzde eğitimin müfredatı, ister resmi ister özel olsun, merkezi biçimde ve devlet tarafından belirlenmekte, kurumlar da bunu benimsediklerini ilan edip, sonra da canları çektiği içerik uyarınca "öğretim" yapmaktadırlar.

Eğitimin, "insanların sahip olmalarının doğru olduğu kararlaştırılan bilgi, beceri ve davranışların kazandırılması" biçiminde anlaşılmaya devam edilmesi halinde, "içerik"lerin ya devlet tarafından saptanması ya da onanması kaçınılmazdır.

Eğitim, böyle değil de, "insanların herhangi bir yolla edinecekleri bilgi, beceri ve davranışları yaşam içinde nasıl kullanacakları sanatının edinilmesi" biçiminde anlaşılırsa merkezi içerik belirleme ya da onama bir anda önemini yitirmektedir.

Çağdışı eğilimleri, müfredat belirlemeyi denetim altına almak yoluyla durdurmaya kalkışmak ise, şekilde görüldüğü gibi mümkün değildir. Çağdışı eğilimlerin altında "öldürülmüş merak", onun da altında, "devletin, merkezi olarak ideoloji belirleyip, ona uygun vatandaş yetiştirme arzusu" yatmaktadır. Bu süreç için öngörülen araç ise "ezber"dir. Ezber sürdüğü sürece merak ölecek, merak öldüğü sürece de çağdışı eğilimler yeşerecek ve devlet de —ve de aydınlar— içerik belirleme yoluyla bunları durdurmaya çalışacaklardır.

Eğitimin yeni bir anlayışla ele alınıp yeniden yapılandırılması, toplumun değer ölçülerinin önemli biçimde yeniden şekillenmesine bağlı bir süreçtir. Bu ise, eğitim konusunda çaba harcayanların bu mekaniği kavramalarına bağlıdır.

Bunlar şimdilik bir yana, merkezi olarak belirlenen içerik, okullarımızın donanımına, öğretmenlerin niteliklerine, öğrencilerin kendileri ve ailelerinin durumlarına bağlı olarak değişen ölçülerde kazandırılmaktadır. Kazanılan içerik daha sonra merkezi sınamalarla ölçülendirilmekte, kişilerin meslek seçimlerine, hatta yaşam düzeylerine birinci derecede etki yapmaktadır.

Tüm sistem, içeriğin daha büyük oranda kazandırılabilmesi yönünde kafa çalıştırmakta, toplum daha çok kaynak ayırmaya çağrılmaktadır.

Bir de bunların dışında bir "sessiz alan" vardır. O alanla kimse ilgilenmemekte ise de, ilgilenilen alandaki her olgu, bu ilgilenilmeyen, sessiz alana da yansımaktadır.

Denilebilir ki çocuk ve gençlerimiz iki ayrı okul sisteminde iki ayrı içerik altında bilgi, beceri ve davranış kazanmaktadırlar. Bir tanesi açık, resmi ve herkes tarafından desteklenen; diğeri ise gözlerden ve ilgiden uzak..

Örneğin, "öğrencinin kişiliğinin geliştirilmesi", içerik tasarımcılarının (Talim Terbiye Kurulu) başlıca amaçlarındandır. Derslerin içeriklerine uygun biçimde yerleştirmeler yapılarak, öğrencilerin kişilikleri geliştirilmeye çalışılır. Ama bu, güç bir süreçtir.

Diğer yandan, aynı öğrenciler aynı dersler boyunca bir başka içeriğe göre de şekillenirler. Ama bu ikinci içerik çok daha güçlüdür ve etkisi kısa süre içinde öğrenciyi denetimi altına alır. Sık sık yapılan sınavlarda, öğrencilerin başında bekleyip onların kopya yapmaları halinde cezalandırmak için bekleyen öğretmenleri, farkında olmadan öğrencilere bir başka içeriğe göre sessiz ama çok etkin bir eğitim vermektedirler. Bu öğreti, "Siz güvenilmez ve aynı zamanda kendi yararını gözetemeyen insanlarsınız. Başınızda beklemezsek kopya çekersiniz. Biz, zorla da olsa sizi onurlu gibi davrandıracağız" biçimindedir.

İnsanlar —ve özellikle de çocuk ve gençler—, kendilerine denilenlere değil davranışlara bakar onları örnek alırlar. Onlara her sabah, "doğru, çalışkan, onurlu" olduklarını söyletiyorsak da, davranışlar bunun aksini söylemekte ve diğerinin zaten çok küçük olan etkisini silip atmaktadır. Çocuklarımız gerçekten de kendilerinin ve de başkalarının güvenilmez olduklarına öylesine inanmaktadırlar

ki, okulları bitirip hayata atıldıklarında tüm eylemlerinde bu güvenmezliğin etkileri buram buram kokmaktadır. Saklı içerik parçalarından birisi işte budur..

İçerik tasarımcılarının en az kişilik gelişimi kadar önem verdikleri bir diğer parça, her öğrencinin ayrı bir birey olduğudur. Çocukların birbirlerinden farklı oldukları, her birinin öğrenme profillerinin farklı olduğu, derslerin bu gerçek unutulmadan işlenmesi gerektiği, içeriğin önemli bir özelliğidir. Okulda da buna önem verilir. Çocuklara, doğrunun bu olduğu, imkânlar ölçüsünde buna uyulduğu söylenir.

Ama "saklı içerik" burada da ortaya çıkar. "Tek tip giyim", "askeri düzende toplantı", "her fırsatta boy sırası", "bir ağızdan şarkı söyleme" gibi uygulamalarla, "teklik iyi, farklılık kötüdür. Sürüden ayrılanı kurt kapar" mesajı verilir ve çok da iyi benimsenir.

Mezun olan öğrencilerin, yaşam içinde çevrelerini tekliğe indirgemek için verdikleri uğraş, bu benimsemişliğin somut bir ölçüsüdür. Saklı içeriğin parçalarından birisi de "farklılıkların bütünlüğünü sağlamak yerine, farklılıkların tekliğe indirgenmesi" olarak böyle ortaya çıkar.

Ama bütün bunların dışında, müfredat tasarımcılarının en çok önem verdikleri olgu yaratıcılıktır. Hemen bütün içerik parçalarında yaratıcılığın önemi üzerinde durulur, çocuklara yaratıcılık konusunda kompozisyonlar yazdırılır.

Ancak, diğer yandan da yapılan sınavlar ve işlenen dersler boyunca, öğretilenlerin eksiksiz geri istenmesi ve bundaki becerinin öğrenimin başarısı olarak kabul edilmesi gibi bir uygulama yapılır. Yaratıcılığın önemli oldu-

ğunun söylenmesi, öğretilenlerin geri istenmesi uygulaması ile karşılaştığında saklı içerik yine galip gelir ve öğrenci şunu benimsemiş olur: ne söyleniyorsa onu yap, icat çıkarma..!

Saklı içerik, sanılabileceği gibi bu denli fakir değildir. İşin ilginç yanı, imkânlar azaldıkça, öğretmen kalitesi bozuldukça, ailevi durum güçleştikçe "saklı içerik" zenginleşir. Meseleye böyle bakıldığında, akla hayale gelmeyen eğriliklerin hangi okullarda öğrenildiği daha iyi anlaşılmıyor mu?

Resmi içerik için şuralar toplanır, ana ve babalar ince ince içerik parçacıkları üzerinde dururlar. Ama acaba kaç kişi, sınavlarda sergilenen güvensizliğin ne demek olduğu, ezberin çocuklarını ne hale getirdiğini ya da tek tip giyimin nasıl bir kişilik silikleşmesine yol açtığını düşünmekte, bundan duyduğu kaygıları dile getirmektedir?

"SOKMA AKILLA SOKAK DÖNÜLMEZ" YA DA "SEN İSTEMEZSEN KİMSE SANA ÖĞRETEMEZ"!

Yönetici eğitimine verilen önem son yıllarda giderek artıyor. Bazı kuruluşlar bir politika olarak, standart olarak seçilen bir dizi eğitimi tüm yöneticilerine veriyorlar.

Eğitim içeriklerine bakıldığında gerçekten de heyecan verici başlıklar görülüyor: "başarılı yöneticilerin 7 alışkanlığı", "grid eğitimi" ve benzeri başlıklar gerçekten de çok çekici.

Bu eğitimleri verenlerin çoğu, yabancı bir ismi de firma adlarının içine ekleyip oldukça yüksek ücretlerle hizmet veriyorlar.

Peki acaba, bu eğitimlerin sonunda beklenen gerçekleşebiliyor mu? Ya da eğitimlerin verimleri ne kadardır?

Burada 3 türlü verimden söz etmek gerekir:

(1) Eğitime yollayan kuruluş açısından verim: kişinin aldığı/kuruluşun beklediği

(2) Eğitimi veren kuruluş açısından verim: kişinin aldığını beyan ettiği/eğitim kuruluşunun vermeği umduğu ve nihayet

(3) Eğitime tabi tutulan kişi açısından verim: eğitimin, ihtiyacına cevap veren kısmı/kendince belirlenen ihtiyaç

Bu 3 verim içinde en yükseği ikincisi, en düşüğü ise

üçüncüsüdür. Ve bu sonuncu verim, esas dikkate alınması gerekendir.

Eğitim programları genellikle kişilerin üstleri ya da daha kötüsü eğitim bölümlerince belirlenir.

Üstler —genelde— eğitimi bir "kızgınlık giderme aracı" olarak görürler. Gözüne çarpan bir eksikliğin teşhisini kendi kendine koyan bir yönetici, çalışanların neye ihtiyacı olduğunu araştırmaya ihtiyaç duymadan onları eğitime yollar.

Örneğin sabahları işe geç kalmayı adet edinmiş bir kişinin "iş disiplini"; derdini uzun uzun ifade edip aralara bol bol eee koyan kişinin ise "iletişim" eğitimine ihtiyacı olduğu düşünülür ve hemen de harekete geçilir.

Ama bugüne kadar, bu tür yollarla eğitime gidip de erken gelmeyi ya da ee'leri azaltmayı başarabilmiş kimse var mıdır bilinmez.

Bu yolla kimsenin bir şey öğrenemeyişinin nedeni, eğitime yollananların aptal olmaları değil, kendi ihtiyaçları ancak başkalarınca belirlenebilecek kadar aptal sayılmaları ve ayrıca da ihtiyaçlarının muhtemelen yanlış ya da eksik belirlenmesidir.

Bu acayipliğe son vermek için pratik bir yol, kuruluşların bu işleri yapan bölümlerini kapatmak, dahası o bölümlerde bulunup da bu yöntemi hala savunmaya devam edenleri de Papua Yeni Gine'ye eğitim uzmanı olarak iş aramaya yollamaktır.

İkinci yapılacak pratik eylem, kuruluşun kapısına şu ilkeyi büyük harflerle yazmaktır: ÖĞRENMEK, KİŞİNİN ASLİ GÖREVİDİR.

Kişiler kendi eğitsel eksiklerini en iyi kendileri bilirler. Bu eksiklerin, kendine eğitim uzmanı diyen kişilerin dağarcığındaki, firma broşürlerinden sokuşturma ya da kendi kafalarından derleme başlıklardan ibaret olması gerekmez ve zaten hiç bir zaman da öyle değildir.

Diğer yandan, eğer kişi eksiğinin farkına varmış ve onu gidermek için bir çaba içine girmiş ise kuru bir sünger kadar alıcı (receptive) hale gelmiştir. Bu kişiye harcanan tüm emek ve para yerindedir.

Yok böyle değil de, kişi eksiğinin farkında değil ya da farkında ama onu gidermek için somut bir çabası yoksa, eğitim için kati surette çaba harcamamalı, hatta mümkünse o kişiden kurtulmalıdır.

Kişinin özgün ihtiyaçlarını dikkate almayan, ağızdan dolma eğitimlerin yararsız oluşu şu kuralla ifade edilebilir: KİŞİNİN, KENDİ İHTİYAÇLARINA KARŞILIK GELMEYEN HİÇBİR ŞEY ÖĞRENİLEMEZ..

Okul eğitimlerinde niçin bu denli az öğrenilebildiğinin nedeni de bu kuralda saklıdır.

"Başarılı Yöneticilerin Yedi Alışkanlığı" çok yararlı bir eğitimdir.

Gerçekten de başarılı yöneticiler incelendiğinde bu alışkanlıklara —o veya bu derecede— sahip oldukları görülecektir. O halde bir yöneticinin başarısını artırmak için bu eğitime tabi tutmak ilk akla gelendir ve genellikle de gelmektedir.

Ayrıca da adına "eğitimkolik" denilebilecek bir tür de, her çeşit eğitime meraklıdır ve eğitimleri sırf bunların adlarını olur olmaz yerde söylemek için alır.

Bu tür eğitimler çok büyük çoğunlukla, konuyu bilen bir kişinin, eğitime katılanlara "anlatması", zaman zaman sorularla onları da "katması", başka kişi veya kurumlardan "örnekler vermesi", belki bazı görsel ve basılı "malzemeyle desteklemesi" biçimindedir.

İster zorla yollanmış, isterse bu ikinci amaçla gitmiş olsunlar, katılanların bu yararlı eğitimden yararlanamayacakları neredeyse kesindir. Bunun nedeni, alınacak eğitimin kişiye özel olarak tasarımlanmamış, "her bedene tek ölçü" anlayışıyla verilecek olmasıdır (çünkü eğitimler genellikle böyle verilir).

Örneğin bu eğitimin beşinci ilkesi, "önce anla, sonra anlaşılmasını sağla" şeklindedir. Bir problem varsa onu, ya da müşteri isteklerini önce anlamak sonra da yapılacak olanların taraflarca anlaşılmasını sağlayarak onların katılımlarını sağlamak gerekir.

Eğitim sırasında bu ilkenin defalarca tekrarlandığını, bir video gösterilerek doğru ve yanlış yaklaşımların vurgulandığını, bununla da yetinilmeyerek eğitimin sonunda güzel kağıda renkli olarak basılmış notlar dağıtıldığını görür gibiyiz. Hatta daha da ileri giderek, konunun ne denli anlaşıldığını test etmek için eğitim sonunda bir sınav yapılıp birer sertifika dahi verilebilir. Hele hele eğitim yabancı dilde verilirse, bu eğitimi görmüş olanların cakalarından yanlarına kim yanaşabilir ki?

Bu kişiler gerçekten de eğitim sırasında işlenen bu beşinci ilkeyi belleklerine yerleştirmiş olabileceklerdir. Ama eğer, eğitime gelene kadar, bir şeyin anlaşılmasının, o konuda bir şey yapmak için ne denli önemli olduğunu farketmemişler ise, eğitim sırasında söylenenlerin hepsi, "bel-

lekte kalacak —ama kullanıma giremeyecek— bilgiler" olmaktan ileri gidemeyecektir.

Denilebilir ki, bir konuda ihtiyaç hissederek "alıcı" hale gelen ve rastladığı tüm kaynaklardan, kendisinin o konudaki bilgi, beceri, davranış eksikleri olarak gördüklerini vakumlayan kişiler, gerek bu tür eğitimlerden gerekse akla gelebilecek her kaynaktan —gerçekten her kaynaktan- öğrenirler. Daha açık bir ifadeyle, bu tür "vakum" durumuna geçmiş kişiler, eğitimleri birer doğrulama ve bazı eksiklerini giderme aracı olarak kullanırlar. Bu kişiler, vakumladıkları bilgi, beceri ve davranışları anında özümler ve yaşamlarına geçirirler. Onun dışındaki kişiler ise, verilenleri belleklerine yerleştirir, gerektiğinde satışını yapar, ama onları eğitmek isteyenlerin amaçladıkları gibi yaşamlarına geçiremezler.

Son yıllarda Batı ülkelerinin bir kısmında filizlenen Öğretme yerine öğrenme anlayışını dürten gerçek budur. Gerek okullarda, gerekse diğer kuruluşlarda yapılan ve bir işe yaramadığı bilinmesine karşın insanların öğrenme yeteneklerinin göz ardı edilmesi nedeniyle sürdürülen beyhude faaliyetin trajedisi, bu yeni akımla son bulacaktır, ama kurbanlarını geride bırakarak.

Başta TV olmak, hemen ardından da aile ve çevresinin şiddetli koşullandırıcılığı altında ihtiyaçları bir dizi yanlışa şekillenen çocuk ve gençlerimiz, ihtiyacını duymadıkları, arayışı içinde olmadıkları bilgi, beceri ve davranışları bellemeye zorlanmakta, fakat başarılı olamamaktadırlar. Eğitimi, "davranış şekillendirmek" olarak bellemiş bir eğitim ordusu da, insanların ihtiyaç duyup duymamalarına aldırmadan, çareyi daha çok okul binası, daha çok öğret-

men, daha çok bilgi olarak dayatmakta, bu yolla kendi doğrularını genelleyebileceklerini zannetmektedirler.

Benzer boş çabalar aynen okul dışı kuruluşlar için de geçerlidir. Okulların yerini bu defa, kuruluşların eğitim birimleri almakta, daha da kötüsü para ve diğer imkânlar konusundaki sınırlar da kalkmaktadır. Okul eğitiminde yer alabilmek için öğretmenliğin bazı koşullara bağlanmış olması, okul dışı eğitimi için gerekli olmadığından, ağzı laf yapan, bir yabancı kuruluşa komisyon ödeyerek adının yanına onu da yazabilen herkes ortaya eğitimci olarak çıkmakta, ihtiyaç, öğrenme stili, öğrenicinin çabası vs gibi unsurlara aldırmaksızın eğitim satmakta, kuruluşların eğitim görevlileri de bunları kucak dolusu para vererek satın almak için eğitim katalogları hazırlamakta, planlar yapmaktadırlar. Trajedinin diğer perdesi de budur.

"Öğretmeye son, öğrenmek isteyene yardım", yeni eğitim anlayışımız olmalıdır. Okulda ve de dışında!

SORULAR

— İcat (çıkarmak, etmek, yapmak) dilimizde niçin biraz alay, biraz aşağılama için kullanılır?

— Nitelik deyimiyle, bir kişinin bilgi-becerisi, zihinsel yetenekleri, ruh sağlığı ve ahlakı; nitelik dokusu deyimiyle de bu bireylerden oluşan toplumun niteliği anlaşılmak üzere, toplumumuzun nitelik dokusu yaklaşık olarak nasıl bir istatistiki dağılım gösterir?

— Toplumumuzun zihniyetini oluşturan değerler kümesi içinde kirlenmeler var mıdır, varsa hangileridir?

— Düşünme stilimiz niçin uçlara (evet ya da hayır, siyah ya da beyaz) dayalıdır, gri tonlar niçin yoktur?

— Doğrularımız niçin tektir?

— Araştırma ve geliştirmeye yeterli kaynak ayrılmayışı neden mi yoksa sonuç mudur? Nedense niçin sonuçsa niçin?

— Bilim nedir, kimlerin uğraş alanıdır?

— Güreşçilerimizin mayo askıları 1948'den beri niçin hep düşüyor?

— Araştırma-geliştirme kimin görevidir? Devletin bu alandaki görevleri nelerdir?

— 17 Ağustos depreminde binalar niçin yıkıldı?

— İnşaat teknolojilerinde bilinip bulunacaklar bitti mi; bitmediyse bunları kim arayacak?

— Veli Göçer ne kadar suçlu?

— Siyasetçiler ne kadar suçlu?

— Belediye başkanları ne kadar suçlu?

— İnşaat ustaları ve işçileri ne kadar suçlu?

— Üniversiteler ne kadar suçlu?

— Bürokratlar ne kadar suçlu?

— TÜBİTAK ne kadar suçlu?

— Medya ne kadar suçlu?

— Rasathane ne kadar suçlu?

— Yıkılan binalarda oturanlar ne kadar suçlu?

— Yıkılan binaları satın alanlar ne kadar suçlu?

— Tek suçlu arayanlar ne kadar suçlu?

— Suçlu arayanlar ne kadar suçlu?

— TİTAN'cılar ne kadar suçlu?

— İşçimizi, memurumuzu enflasyona ezdirmeyeceğiz söylemi doğru mu?

— Yoktan var edilebilir mi, edilebilirse bunu kimler yapabilir?

— İşçi ve memur enflasyon tarafından ezilmeyecekse kimler ezilecek; kimseyi ezmeyen enflasyon olur mu?

— Toplum kesimlerimiz niçin sürekli çatışıyor?

— Organizmamızda çatışma DNA'ları mı var?

— Bütün okullarımızda çatışmaya yol açan bir şeyler öğretiliyor mu, yoksa öğretilenlerin hepsi mi çatışmaya yol açacak şekilde öğretiliyor?

— Niçin öğretiliyor? Çocuklar kendileri öğrenemiyorlar mı?

— Bebekler yürümeyi nasıl öğreniyor? Yürüme diploması niçin verilmiyor? Diploma verilse bebekler yürüyebilirler mi?

— İnsanlar doğuştan doğru, iyi ve güzele mi yoksa yanlış, kötü ve çirkine mi eğilimlidirler?

— Koşullandırma zihinsel tecavüz müdür, yoksa insanları doğru, iyi ve güzele yönlendirmek midir?

— Koşullandıranları kim koşullandırıyor, bu işin başlangıcı neresi?

— Reklamlar da koşullandırma mı?

— Dünya'nın en büyük otogarı niçin bizde; biz en büyük, en akıllı mıyız yoksa en neyiz?

— Doğruları kimler bilir; onlara kimler öğretiyor?

— İki nokta arasındaki en kısa uzaklık, onları birleştiren doğru mudur; bu her zaman böyle midir; değilse niçin böyle öğretilir?

— 11x11 kaç eder; 121 mi 100 mü, yoksa daha mı başka?

TÜRKİYE BUNLARI MI KONUŞMALI?

Gazete ve TV'lerin tüm içeriklerini sınıflandırır, içinden ilan, reklam, hava raporu, adresi belli küfürleşme gibi standart kalemleri çıkarırsanız, geri kalacak olanların büyük bölümünün hükümet kuruluşu, çatırdaması, yıkılışı, bu konularda çeşitli kimselerin söyledikleri ile Gümrük Birliği'ne giriş tarihimiz —dikkat içeriği değil— gibi dar bir alana yoğuştuğu görülecektir.

Acaba gerçekten de Türkiye'nin konuşması gerekenler bunlar mıdır? Örneğin, Gümrük Birliği'ne girildiğinde hizmetler sektörümüzdeki durum ne olacaktır? Onbinlerce sayıdaki küçük girişimci, buluşçuluğu yaşamının ayrılmaz bir parçası haline getirmiş Avrupalı girişimci karşısında nasıl dayanacaktır?

Eğitimi, "bilgili insan yetiştirmek" olarak anlayan ve bunun vahim bir yanlış olduğunu anlama ihtimali pek bulunmayan kadrolara —alternatifleriyle birlikte—, eğitimin bu olmadığı, bilginin kütüphane raflarında ya da disket ya da CD-ROM'larda kolayca depolanabileceği, hatta bu bilgilerden sonuç çıkarma becerisinin dahi giderek makineler tarafından yapılmakta olduğu nasıl anlatılabilecektir?

Eğitimin, insanlardaki yaratıcılığı körletmemesi gerektiği, çağın acımasız rekabet düzeni içinde insanların buluşçuluğunun dolayısıyla da yaratıcılıklarının yarışacağı bu insanlara nasıl ve de kimler tarafından anlatılacaktır?

Eğitimin, "ben şu kadar yıllık eğiticiyim" ya da "bu işler bizim uzmanlık alanımıza girer" diye böbürlenenlerin ezberlemiş oldukları alanların dışına çıkalı en az 30 yıl olduğunun, kimseyi kırıp incitmeden nasıl anlatılacağı her şeyden daha önemli değil midir?

Türkiye'nin gündemi değişmelidir. Bunu başkaları değil kendimiz yapacağız. Mevcut iletişim kanallarımız bu gündemi değiştirecek gibi görünmüyor. O halde, yeni iletişim kanalları oluşturmak zorundayız. Ne olup bittiğini anlayan, Türkiyenin ne olmaz işlerle uğraştığını farketmiş insanların, aralarında küçük ama bir diğeriyle birleşme kabiliyetine sahip ağlar kurarak bir büyük "sinerjik ağ" yaratmasından başka çare yok gibi görünüyor.

"İnsanlar ve toplumlar layık oldukları biçimde yönetilirler" sözü doğrudur. Ama bu şekilde yönetilmeye müstahak olmayan ya da müstahak olmadığını düşünen kimselere düşen birbiriyle eylem birliği içinde olmak da o denli doğrudur.

Eğer bunu beceremezsek, mevcut resimden yakınmaya kimsenin hakkı kalmayacaktır.

Türkiye, "yakınan ama yalnızca yakınan insanlar toplumu"dur. İnsanımız yakınma konusunda birer profesör olmuş, kendi dışında her kim varsa, sorunlarını çözmek konusunda görevli olduğunu düşünmektedir. Bu tür insanlar gerçeği göremedikleri takdirde yakına yakına yok olacaklardır.

Türkiyenin gündemini bu abuk konuların dışına çıkarabilmek zorundayız. Bunun için birinci derecede görevli olanlar ise sesleri çok çıkanlar değil, bu gerçeğin farkına varmış ama kenarda oturmayı tercih eden, "nasıl olsa pişerse bana da düşer" düşüncesindeki insanlarımızdır.

YENİ DÜŞÜNME BİÇİMİ, "KOŞULLANDIRMAMAYA" DAYALI OLMALIDIR!

TBMM'nin 21. döneminin açılışında yaşanan türban olayı, bugüne kadar odağında türban varmış gibi görünen bir sorunun, çözülemediği sürece nelere yol açabileceğini işaret ediyor.

Bir hayalet sorun* : Türban-gibi!

Türban–gibi sorununda iki nokta önemlidir: Birincisi, her sorunumuzu getirip getirip eğitime, onu da *okul binası, öğretmen maaşı, bilgisayar sayısı* ya da *öğrenim süresine* bağlayan anlayışın ne denli sığ olduğudur. Bu konudaki yanılgının düzelebilmesi, küçük fakat önemli bir adıma bağlıdır. O da, "eğitim" adına yaptıklarımızın, beklentilerimizi değil, onların zıtlarını ürettiğini kabul etmektir. Eğer eğitimi, —bugüne kadar olduğu gibi— belirli bir ideoloji yönünde koşullandırmak olarak anlamaya devam edeceksek birileri de —ki mutlaka çıkacaktır—, kendi doğruları yolunda koşullandırmaya kalkacak ve bunu da muhtemelen devletten daha iyi yapacaktır. Çünkü devlet, birçok zorunlu kuralla bağlıdır ve bağlı olduğu her kural etkinliğini bir miktar düşürmektedir. Aynı işi herhangi bir kurala bağlı olmaksızın yapanlar ise çok daha etkin olacaklardır.

---

* Hayalet sorun (*phantom* problem), yabancı kökenli bir kavram olup, kök sorun *(root problem)* tarafından üretilen, ama gerçekte var olmayan sorunları betimlemek için kullanılmaktadır.

Bunun böyle olduğu, her türlü yasa dışı örgütün ne denli etkin olabildiğinden de görülüyor.

O halde bir sonraki adım, eğitimin koşullandırma olmadığının, hatta "yeni eğitim"in belki de tek amacının herhangi bir yönde koşullanmamayı sağlamak olduğunun idrak edilmesidir.

"Türban-gibi" sorununda önemli ikinci nokta şudur: Üzerinde uzlaşı sağlanmamış kavramları sahiplenip bunlar çevresinde çatışmayı bir gelenek haline getirmiş olan toplumumuz, **"zıtların ayrılmazlığı"**nı anlamak ve bunu, *"yeni düşünme biçimi"*nin temel ilkesi yapmak zorundadır.

Zıtların ayrılmazlığı: Yeni paradigma

"Laiklik" ve "inanç" kavramlarını zıt olarak anlamaktan vazgeçip, "laiklik ve inancın ayrılmazlığı"nı net olarak ortaya koymadıkça, her iki "taraf"ın yobazlarının çevresinin geniş kitlelerce dolması önlenemez. Bu durumda ise çatışma kaçınılmazdır.

Zıtların bütünlüğü, Nevton fiziği ile bugünlere gelmiş olan bilimin de yeni paradigmasıdır. Artık, "iki zıt aynı anda var olamaz" ilkesi yerini, "birbirinin zıtları, bütünü oluşturacak şekilde bir arada ve de birbirini yok etmeye çalışmadan bulunmadıkça bütünden söz edilemez" kuralına bırakmaktadır.

Koşullandırma en büyük ayıp sayılmalıdır!

Toplumumuzu tehdit eden etnik, dinsel ya da başka eksenli, içten ya da dıştan güdümlü *"çatışma tasarımları"*nı önlemenin en etkin yolu, hem bilimin hem de sosyal

yaşamın temeli olmaya başlayan **"zıtlıkların bütünlüğü"** kavramını anlamak ve sonra da yaşamımıza geçirmektir. Bu ise, eğitim anlayışımızın geleneksel değişmezi olan *"nasıl bir insan istiyor isek, çocuk ve gençleri ona göre koşullandıralım"* paradigmasının, insana ne denli büyük bir saygısızlık ve sistem için ne büyük bir tahrip mekanizması olduğunu anlamamıza bağlıdır.

Devletlerin yeni görevi: Bilgilendirmeyi özgürleştirip koşullandırmayı engellemek!

Bilgilenme özgürlüğünün arkasına saklanarak koşullama yapmak, bugüne kadar pek sorgulanmamıştır. Ama artık bunların siyah ve beyaz kadar farklı olduklarını, birinin bilgi toplumunun kaçınılmaz ve yararlı gereği, diğerinin ise insan türünün koşullanmaya açıklığının istismarı demek olduğunu biliyoruz.

Üçüncü bin yılda devletlerin en başta gelen görevi, kendisi dahil hiç bir kurumun hiç bir amaçla hiçbir kimseyi koşullandırmasına izin vermemesi, koşullanmama hakkını insan —ve de tüm canlıların— haklarının en başına yerleştirmek olacaktır.

"YENİ EĞİTİM"!

Geleneksel eğitimin tanımını en iyi yapanlardan birisi İngiliz düşünürü Alfred North Whitehead'dir. Ona göre eğitim, edinilen bilgilerin yaşam içinde kullanılabilme sanatının edinilmesi'dir.

Bilgi üreme hızının düşük, daha da önemlisi insan ihtiyaçlarının daha sınırlı, insanın öğrenme yetereklerinin pek iyi bilinmediği yıllar için bu tanım dahice sayılmalıdır.

Bugün durum değişmiştir. Artık hiçbir bilginin ne kadar süreyle geçerli olduğunu kimse bilmemektedir. En değişmez sanılan bilgiler değişmekte, paradigmalar yıkılmaktadır. Buna bağlı olarak düşünme sistemi de değişmekte, binlerce yıl kullanılabilmiş olan ikili mantık sistemi *(binary logic)* artık işe yaramamaya başlamıştır. İki karşıt seçenekten aynı anda yalnız ve ancak birinin geçerli olabileceğini savunan **ikili mantık** sistemi, yerini, **bulanık mantık** ilkelerine *(fuzzy logic)* bırakmaktadır.

İkili mantığın dar kalıplarına göre yoğurulmuş, ayrıca da devletlerin, ideolojilerini geniş kitlelere benimsetmek üzere kullandıkları tek doğrululuğa dayalı eğitim sistemi artık iflas etmektedir. Bunun yerini çok doğrululuk, zıtlıkların aynı anda var olabilmesi gibi ilkelere dayalı yeni bir düşünme biçimi ve onun gerektirdiği eğitim sistemleri gündeme gelmektedir. Buna "Yeni Eğitim" diyebiliriz.

Ve bir tanım olarak yeni eğitim şudur: "Eğitim, değişen durumların gerektirdiği bilgi ve becerileri yardımsız öğrenebilme ve bunları yaşamın özel durumlarına uygulayabilme sanatının kazanılmasıdır"! Şimdi sorun, sözle kolayca dile getirilebilen bu gerçeğin eğitim sınıfı tarafından benimsenmesi, alışkanlıkların değiştirilmesidir.

Bu değişimin geleneksel yollarla —insanların akıllarına hitap etmek, ikna etmeye çalışmak, yapılmazsa neler olabileceğini anlatmaya çalışmak, emretmek, genelge yayımlamak ve benzeri yollar— gerçekleşeceğine katiyetle umut bağlamamak gerekir. Ayrıca da, bu değişim yalnızca, sayıları yaklaşık yarım milyonu bulan eğitim sınıfı mensuplarını değil, toplumumuzun neredeyse bütününü ilgilendirmektedir.

Bu kadar geniş bir kitleyi bu denli derin bir anlayış değişikliğine uğratmak için mümkün görülebilecek tek yol, *değişim ajanı* adı verilen araçtan yararlanmaktır.

Eğitim konusunda birinci derecede değişim ajanları, bu konuda çalışan gönüllü kuruluşlardır. Çünkü, herhangi bir görev gereği değil, eğitimin önemine inandıkları için bu alanda çalışmaktadırlar.

Ancak bu, *gerekli koşuldur* ama *yeterli koşul* değildir. Yeterli koşul şudur: Eğitim alanında çaba gösteren gönüllü kuruluşların bir bölümü, okul yaptırmak, okullara yardım etmek gibi yararlı, ama radikal değişimlere yol açması mümkün olmayan alanlarda çalışmışlardır. Bu çalışmaların sürmesi, ayrıca da artarak sürmesi gereklidir. İhtiyaçların yalnız devlet eliyle karşılanamayacağı açıktır.

Diğer yandan ise öyle bir alan vardır ki , ancak radikal "değişim hareketleri" yoluyla gerçekleştirilebilir. İşte, başlangıçtan bu yana sözü edilen değişim bu türdendir. Bunun içinse, bu gönüllü kuruluşların, bugüne kadar ki bakış derinliklerinden daha fazlasına ihtiyaç vardır.

Türkiye'de sürekli olarak eğitimden söz edilir. Hatta son zamanlarda eğitimin kalitesinden de söz edilir olmuştur. Ama hala, bu "kalite" denilen şeyin ne olduğu belli değildir. Ya da, kalite ile kastedilen, eğitimin temelde değişen niteliklerine cevap verebilecek özellikler değildir.

Bugün iki noktada yoğunlaşılmaya ihtiyaç vardır:

(1) Eğitimde; kuşkusuzluğa, tek doğrululuğa , öğrenilenlerin o konudaki değişmez doğru olduklarına dayalı olan yaklaşım (yani ezber) ,

(2) Her canlının —yalnız insanlar değil— birer ayaklı öğrenme makinesi olduğunun anlaşılmayıp, hala öğretme yoluyla bilgi vermeye çalışılması.

Bu iki illet, sayıları bir elin parmağını geçmeyen, eğitim alanında çalışan güçlü gönüllü kuruluşun, yoğunlaştıkları alanları bırakıp bu konulara eğilmeleriyle Türkiye'nin gündemine oturtulabilir.

Gönüllülük, çalışılan konuda *"gönlünün istediği biçimde"* çalişabilme özgürlüğü demek değildir. O konuda yapılması gerekenleri düşünebilme ve uygulama sorumluluğu, gönüllü kuruluşlar açısından en yüksek düzeyde hissedilmesi gerekir.

Hemen her konuda ilk akla gelen soru, yurtdışında bu konuda ne yapıldığıdır. Bu sorun izleyicilikle çözülemez.

Dünya'da neler olup bittiğini izlemek, ama ondan bir adım da öne geçmek zorunluğu vardır.

"Bu benim fikrim değil" sendromu, herhalde binlerce yıldır yüzlerce toplumu medeniyet dünyasından silmiştir. Bu sendroma kapılarak silinenlerden birisi de biz olmayalım.

EZBERSİZ EĞİTİM "YOL HARİTASI"

M. Tınaz Titiz

"Eğitim, edinilen bilgilerin hayata uygulanması sanatının kazanılmasıdır."

A.W.Northead

Beyaz Yayınları

Bu kitap, **Ezbersiz Eğitim** yapmak isteyen okulların öğretmen, öğrenci, idareci ve velileri ile, bu sistemi ülke çapında yaygınlaştırmak isteyebilecek kamu yöneticileri ve politikacılar için bir **"yol haritası"** olarak hazırlanmıştır.

Ezbersiz Eğitim gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin yüzyıllardır belli başlı amaçlarından birisi olan "*bilimsel anlamda kuşku sahibi insan yetiştirmek*"tir.

Ezbersiz Eğitim, bir deyim olarak şunları içermektedir;

- Ezbersizlik
- Öğrenci merkezlilik
- Süper (üstün) Türkçe
- Derin algılamaya dayalı yabancı dil
- Gözetmensiz sınavlar (*Onur Sistemi*)
- Açık kitap-Açık defterli sınav

Türk milli eğitim sisteminin temeldeki sorunu, az bilgili insan yetiştirmesi değildir. Koşullara göre çözümler üretmek üzere yaratıcı olmaya değil, her şeyin yanıtının okulda öğretilmesine dayalı anlayış, en temel sorunu oluşturmaktadır.

–M.Tınaz Titiz

OKULDA YENİ EĞİTİM

Müfredat (içerik) denilen, çocuk ve gençlere yararlı olduğunu (ya da ileride olacağını) düşündüğümüz bilgilerin belirli bir sıra dahilinde işlenmesi, yarım milyon öğretmenimizin pratikteki tek yol göstericisi, Milli Eğitim Bakanlığımızın da başlıca performans ölçütüdür.

Bu anlayışın temelinde, müfredatı oluşturan binlerce ünitenin eksiksiz öğrenileceği, sonra da bunların birbirlerine kopuksuz bağlanarak "bütün"ü oluşturacağı ve böylece yaşama hazır hale gelineceği gibi bir varsayım vardır. Gerçek ise her zaman olduğu gibi farklıdır.

Üniversite bitirmiş rastgele 1000 kişi arasında ondalık kesir çarpımında virgülün yerinin nasıl belirleneceği, çeyrek pastanın üç tam bir çeyrek kişi arasında nasıl pay edileceği, Yeşilköy'de hangi anlaşmanın yapıldığı, dünya ekseninin eğikliğinin neye, nasıl yol açtığı vb gibi basit temel bilgilerden oluşan bir "okur-yazarlık sınırı saptama sınavı" yapılsa, acaba %20'den daha fazla kişi on üzerinden beş numara alabilir mi?

DENİZYILDIZI ÖYKÜSÜ

Bir adam okyanus sahilinde yürüyüş yaparken, denize telaşla birşeyler atan birine rastlar. Biraz daha yaklaşınca bu kişinin, sahile vurmuş denizyıldızlarını denize attığını farkeder ve "Niçin bu denizyıldızlarını denize atıyorsunuz?" diye sorar. Topladıklarını hızla denize atmaya devam eden kişi, "Yaşamaları için" yanıtını verince, adama şaşkınlıkla "İyi ama burada binlerce denizyıldızı var. Hepsini atmanıza imkan yok. Sizin bunları denize atmanız neyi değiştirecek ki?" der. Yerden bir denizyıldızı daha alıp denize atan kişi, "Bak onun için çok şey değişti," karşılığını verir.

BEYAZ YAYINLARI "Kıyıya Vurmuş Her şeyi" yaşatmaya çalışır.

ISBN 975-599-029-1

BEYAZ YAYINLARI
Tel : 0 (212) 522 38 68 - 69
Faks: 0 (212) 522 38 70
Web : www.beyazyayinlari.com